

PROTOCOL MARC

per una intervenció
amb diligència deguda
en situacions de
violències masclistes

Protocol marc per una intervenció amb diligència deguda en situacions de violències masclistes

© Departament d'Igualtat i Feminismes, 2022

Disseny i Maquetació

Inés Jiménez - www.cosasdelai.com

Imatges

Totes les fotografies i imatges que conté aquesta publicació tenen autorització de reproducció (licències de Shutterstock, Creative Commons o permís explícit del les seves autores) o provenen de campanyes públiques. Les infografies són d'elaboració pròpia.

Avís legal

Aquesta obra es publica amb una llicència de Creative Commons Reconeixement-NoComercial-CompartirIgual 3.0.

Sou lliure de:

Compartir — Copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format.

Adaptar — Remesclar, transformar i crear a partir del material.

D'acord amb els termes següents:

Reconeixement — Heu de reconèixer l'autoria de manera apropiada, proporcionar un enllaç a la llicència i indicar si hi heu fet algun canvi. Podeu fer-ho de qualsevol manera raonable, però no d'una manera que suggereixi que el llicenciador us dona suport o patrocina l'ús que en feu.

NoComercial — No podeu utilitzar el material per a finalitats comercials.

CompartirIgual — Si remescleu, transformeu o creeu a partir del material, heu de difondre les vostres creacions amb la mateixa llicència que l'obra original.

Podeu trobar aquesta obra i les altres que ha publicat el Departament de Drets Socials al [nostre catàleg de publicacions](#).

Índex

Abreviacions.....	4
Introducció	5
1. Antecedents	8
2. Garantia de drets de les dones, infants i adolescents.....	11
3. Formes i àmbits en què es poden expressar les violències masclistes.....	16
3.1. Formes	17
3.2. Àmbits de les violències masclistes	19
4. La diligència deguda a la intervenció i el reconeixement de les violències masclistes institucionals.....	21
4.1. La diligència deguda com a prevenció de les violències institucionals	23
4.2. Claus per afrontar les violències institucionals.....	25
5. Model de centralitat en els drets i necessitats de les dones, infants i adolescents	26
5.1. Enfocament feminista i interseccional	27
5.2. Abordatge multidimensional: les dimensions de la intervenció	32
5.3. Abordatge intersectorial	33
6. Eixos d'intervenció.....	38
6.1. La prevenció.....	41
6.2. La reparació integral	43
6.3. La retroalimentació i l'entrecruament permanent entre els eixos i les finalitats d'intervenció	48
7. Cures i drets de les persones professionals.....	49
7.2. Les cures com a part de la garantia de drets	51
7.3. Mesures per a la intervenció davant de situacions de violències de segon ordre	54
7.4. Servei d'Intervenció en crisi (SIC)	55
8. Coordinació nacional.....	56
8.1. Funcions de la CNVM	58
8.2. Articulació territorial de la CNVM: Circuits d'abordatge de les violències masclistes	59
9. Annexos.....	61
10. Bibliografia.....	65

Abreviacions

CAID: Centre d'Atenció i Informació a la dona.

CAP: Centre d'Atenció primària.

CAS: Centres d'Atenció i seguiment a les drogodependències a Catalunya.

CAVM: Circuits d'Abordatge de les violències masclistes.

CIRD: Centre d'Informació i recursos per a dones.

CNVM: Comissió Nacional per a la intervenció coordinada contra les violències masclistes.

CSMA: Centre de salut mental d'adults.

CSMIJ: Centre de salut mental infantil i juvenil.

CSS: Centres de Serveis Socials.

CUAP: Centres d'Urgència d'atenció primària.

DGAIA: Direcció General d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

DGEVM: Direcció General per a l'Erradicació de les Violències Masclistes.

EAIA: Equips d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

EAP: Equip d'Assessorament i orientació psicopedagògic.

EFE: Equip funcional d'experts.

GAV: Grup d'Atenció a víctimes de delictes.

OAVD: Oficines d'Atenció a la Víctima del Delicte.

PG-ME: Policia Generalitat - Mossos d'Esquadra.

PIAD: Punt d'Informació i atenció a les Dones.

PIIVM: Programa d'Intervenció integral contra les violències masclistes

PL: Policia Local.

PM: Protocol Marc.

SAI: Servei d'Atenció Integral.

SIAD: Serveis d'Informació i Atenció a les Dones.

SIC: Servei d'Intervenció en Crisi.

SIE: Servei d'Intervenció especialitzada en violències masclistes.

SOC: Servei d'Ocupació de Catalunya.

USAV: Unitat de Suport a l'Alumnat en Situació de Violència.

UVFI: Unitats de Valoració Forense Integral.

VIDO: Jutjats de Violència sobre la Dona.

VM: Violències Masclistes.

XAVM: Xarxa d'Abordatge en situacions de violències masclistes.

Introducció

El present protocol marc és un document de bases que conté un nou paradigma d'intervenció i, per tant, reconfigura el marc conceptual des del qual comprenem les violències masclistes. Aquest paradigma posa les dones, infants i adolescents al centre. Per això, té com a fil conductor els seus drets i necessitats, els quals han d'orientar en tot moment la intervenció de manera que garanteixi l'accés efectiu.

En aquesta línia, el protocol marc s'organitza en vuit capítols i dos annexos.

El **capítol primer**, *Antecedents*, contextualitza les novetats legislatives internacionals, regionals i nacionals, les contribucions de la xarxa d'intervenció en violències masclistes i els imperatius legals que justifiquen la nova proposta.

El **capítol segon**, *Garantia de drets de les dones, infants i adolescents*, té com punt de partida la consideració de les violències masclistes com una vulneració de drets humans i, en aquesta línia, assumeix els estàndards internacionals de prevenció i de reparació integral, així com l'enfocament de drets per organitzar una intervenció integral i coordinada.

El **capítol tercer**, *Formes i àmbits en què es poden expressar les violències masclistes*, dimensiona l'abast del reconeixement legislatiu que perfila les polítiques públiques per a l'erradicació d'aquestes violències.

El **capítol quart**, *La diligència deguda a la intervenció i el reconeixement de les violències masclistes institucionals*, introdueix l'estàndard de diligència deguda, un altre dels fils conductors d'aquest protocol que qualifica el compliment de les obligacions de les administracions públiques i permet, així, identificar les situacions de victimització secundària i altres tipus de violències institucionals.

El **capítol cinquè**, *Model de centralitat en els drets i les necessitats de les dones*, desenvolupa el paradigma d'intervenció proposat, el qual té com punt de partida l'enfocament integral de drets, amb enfocament feminista i interseccional, amb vocació d'intervenció sobre totes les formes i àmbits de les violències masclistes. Aquesta proposta incorpora, però també va més enllà, del model ecològic, que va promoure el protocol marc anterior, i que s'ha aplicat bàsicament en els àmbits de la parella i familiar.

El model ecològic, si bé l'encerta quan identifica que no hi ha només un factor de risc que expliqui per què algunes persones arriben a agredir i altres a ser agredides, i evidencia la interrelació dinàmica entre els contextos cultural, social i individual, queda curt i pot contribuir a invisibilitzar, sota l'enfocament de risc, la interseccionalitat de relacions estructurals, socials i individuals de poder que són la base explicativa de les violències masclistes. No és el mateix parlar de risc, molt utilitzat per caracteritzar malalties, que identificar les relacions de poder que vulneren els drets i les necessitats de les dones, infants i adolescents, unes relacions que impacten en les seves vides de manera desigual, segons les interseccions que les travessen.

Els drets i les necessitats de les dones, infants i adolescents constitueixen el fil conductor que orienta la intervenció.

El **capítol sisè**, *Eixos d'intervenció*, explica la reorganització de la intervenció que proposa el nou paradigma i el pas d'un model de lògica lineal i evolutiva de fases tancades a un model de lògica circular, d'imbricació entre la prevenció i la reparació integral. Així, per exemple, la prevenció es posa en marxa des de la detecció de les violències masclistes, ja que des d'aquest moment inicial es treballen mesures per a evitar noves expressions d'aquestes violències i evitar la cronificació. D'aquesta manera, la prevenció no es redueix a una fase prèvia a la intervenció en un cas concret, sinó que s'ha de desenvolupar en tot moment. En la mateixa línia, la detecció no és una fase inicial, una foto fixa, sinó una tasca permanent que inicia el procés de reparació integral i l'acompanya.

El **capítol setè**, *Cures i drets de les persones professionals*, estableix mesures per evitar l'esgotament professional, i prevenir i reparar situacions de **violències masclistes** de segon ordre.

El **capítol vuitè**, *Coordinació nacional*, descriu els actors i els mecanismes de la coordinació nacional, interdepartamental i intersectorial per garantir l'accés als drets i a les polítiques públiques de prevenció i reparació integral. Desenvolupa també els principis que organitzen l'articulació territorial dels diferents circuits d'abordatge de les violències masclistes.

Els **annexos** recullen part de la normativa rellevant en relació a la intervenció en situacions de violències masclistes i els sectors, serveis i recursos d'intervenció dels diferents departaments de la Generalitat de Catalunya i les seves funcions en la Xarxa.

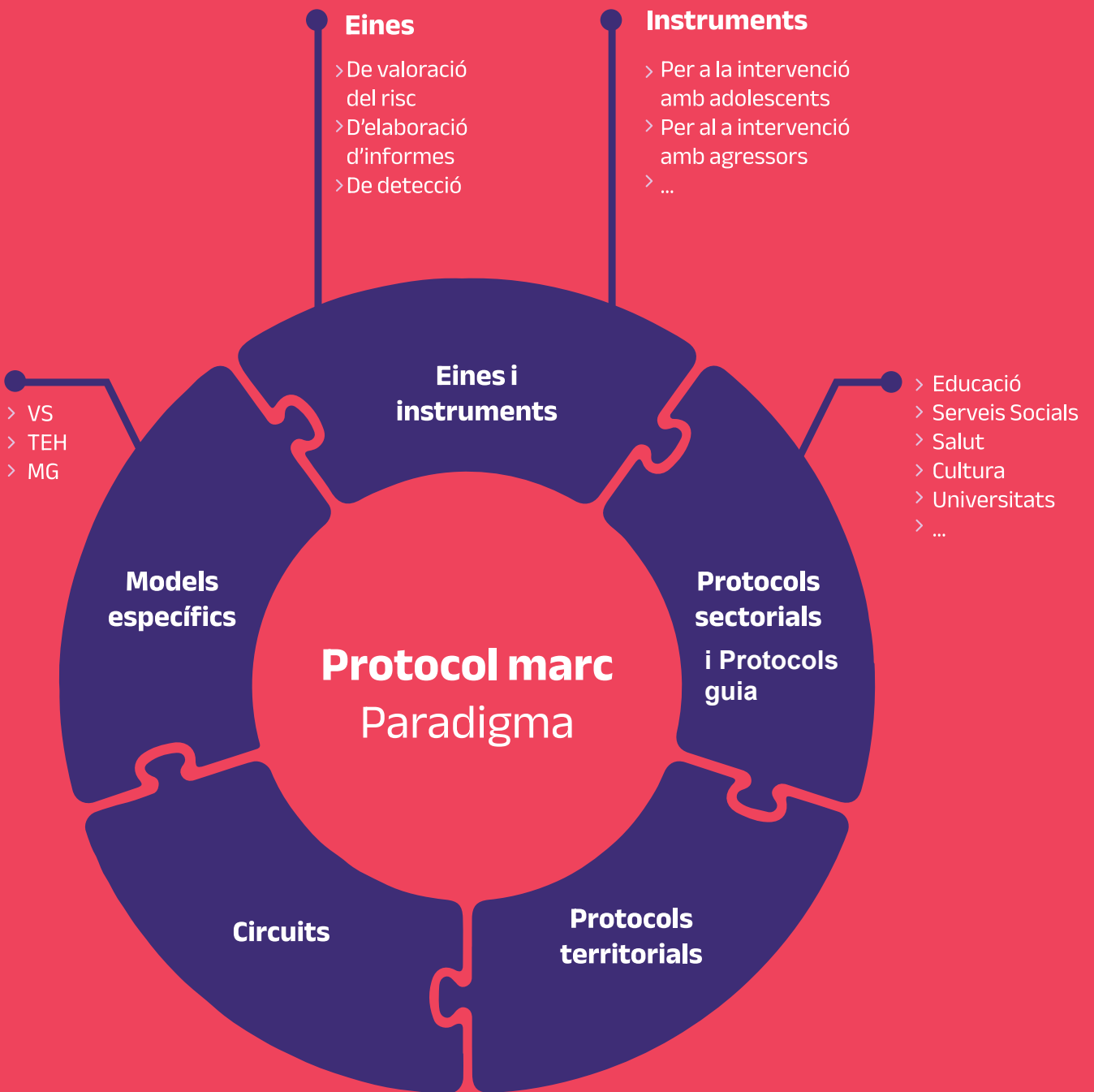
En definitiva, aquest protocol marc és el document conceptual que reconfigura els abordatges i que serà complementat per documents operatius que guiaran a professionals i institucions de forma més concreta en atenció al desenvolupament de les seves tasques amb diligència deguda.

Els canvis que introdueix són molt importants i necessiten d'un recorregut, d'un temps i d'un adequat acompanyament institucional, per a posar-los en pràctica. També es desenvoluparà un document que regularà les funcions i límits entre els diferents recursos. Aquest document tindrà en compte que dites funcions i límits en cada territori poden ser diferents i que això s'ha de treballar en el marc dels circuits territorials, comarcals o locals i en els seu protocols.

Els canvis que introdueix aquest protocol marc són molt importants i necessiten d'un recorregut, d'un temps i d'un adequat acompanyament institucional, per a posar-los en pràctica.

Protocol marc

Canvi de paradigma: el tronc que sosté, permet i demana el desenvolupament de branques, que no estan aïllades, sinó que es nodreixen d'aquest core, i especifiquen (de manera operativa) algun punt de la intervenció, quan és necessari. Les branques també es relacionen entre sí a través del flux amb el core.

01

Antecedents

Antecedents

01

La Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, va ésser una llei pionera, fruit de la participació de les organitzacions feministes i de la construcció de consensos entre els partits polítics. Encara avui dia, es pot considerar la llei més avançada en matèria de violències masclistes a l'Estat espanyol.

Durant els anys de desenvolupament i aplicació d'aquesta llei, van anar sorgint avenços conceptuals, normatius i pràctics molt valuosos, a nivell nacional, regional i internacional. Aquest protocol recull aquests avenços per millorar la intervenció en situacions de violències masclistes (en endavant VM), amb l'objectiu de garantir, integralment, els drets i les necessitats de les dones, infants i adolescents que la pateixen, en les seves diversitats. Entre els canvis legislatius, polítics i socials que han promogut aquest protocol destaquem:

L'any 2017 es va publicar la Recomanació General número 35 de la *Comissió per a l'eliminació de la discriminació contra les dones* (en endavant, CEDAW, per les sigles en anglès).

L'any 2020 es va aprovar una modificació a la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar les violències masclistes, la Llei 17/2020, del 22 de desembre. Aquesta llei, a més de reconèixer noves formes i àmbits de violències, va introduir una sèrie d'estàndards de drets humans, nous conceptes i perspectives que perfilen aquest protocol marc.

2011

L'any 2011 es va aprovar el *Conveni del Consell d'Europa sobre la prevenció i la lluita contra la violència envers la dona i la violència domèstica* (en endavant, Conveni d'Istanbul). L'Estat espanyol va ratificar aquest conveni l'any 2014.

2017

2018

Els informes d'avaluació presentats l'any 2018 a la Comissió d'Igualtat de les Persones del Parlament de Catalunya van proposar fer més àmplia i garantista la protecció de les dones en situació de violències masclistes.

2020

2021

L'any 2021 es va crear el Departament d'Igualtat i Feminismes (DECRET 249/2021, de 22 de juny), que va incorporar la Direcció General per a l'erradicació de les violències masclistes, amb funcions de prevenció i reparació integral.

És important destacar que els termes dels reconeixements - jurídics, polítics, socials o simbòlics - estableixen les condicions d'habitabilitat de la vida, per això des dels feminismes es reivindica la permanent expansió de les fronteres dels drets humans. En aquest sentit, la lluita per l'erradicació de les violències masclistes, patriarcals o de gènere s'ha convertit en una epistemologia pel canvi social (Bodelón, 2008; Butler, 2007).

Aquest nou protocol respon tant a l'esmentada ampliació de drets com al canvi del paradigma d'abordatge. La Llei 17/2020 ha incorporat noves perspectives d'anàlisi, intervenció i comprensió de les violències masclistes, com la **interseccionalitat**, que fa referència a la constitució recíproca entre categories productores de desigualtats (com l'origen, el color de la pell, el fenotip, l'ètnia, la religió, la situació administrativa, l'edat, la classe social, la precarietat econòmica, la discapacitat funcional o psíquica, les addiccions, l'estat serològic, la privació de llibertat o la diversitat sexual i de gènere) i que ha de ser tinguda en compte a l'hora d'intervenir davant les violències masclistes.

També s'han reconegut, com a tals, formes de violència que estaven invisibilitzades, com l'obstètrica, la digital, la vicària i la de segon ordre, així com nous àmbits en què es poden manifestar les formes de violència reconegudes, com el digital, la vida política, l'institucional i l'educatiu. A més, s'introdueixen conceptes que produeixen canvis en les intervencions i en les polítiques públiques, com el reconeixement dels **feminicidis**, el qual compren també les **induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona** (art. 5.Quart.g) i el concepte de **consentiment sexual** (art.3.h).

L'amplitud de l'àmbit de la violència institucional desborda la revictimització o victimització secundària que havia estat incorporada l'any 2008 i, abasta, per exemple, a les vulneracions dels drets sexuals i reproductius,

la violència obstètrica, la negligència o inadequació de la resposta davant casos d'assetjament que ocorrin en les administracions públiques, i l'ús institucional de la falsa síndrome d'alienació parental.

El reconeixement de la violència institucional com un àmbit de violències masclistes respon també a una llarga reivindicació del moviment feminista. En el cas de Catalunya, el *Parlament de les Dones* celebrat l'1 de juliol del 2019, va ser un espai en el qual es va reivindicar la diligència deguda, amb la qual els poders públics han d'actuar, i això es va concretar en la *Resolució 693/XII del Parlament de Catalunya, sobre el reconeixement i el garantiment dels drets de les dones*.

El Conveni d'Istanbul, les Recomanacions Generals de la CEDAW, la transcendent modificació legislativa catalana de la Llei 17/2020, del 22 de desembre, van ser escrites des dels feminismes, des de les lluites i les exigències d'un dret no androcèntric, despatriarcalitzat, que pugui protegir, defensar i donar garanties de no repetició davant les violències masclistes.

Des de les entitats feministes s'han produït valuosos estudis que han nodrit aquest nou protocol i la modificació legislativa esmentada. En aquesta línia, el *Model d'abordatge de les violències sexuals*, centrat en les necessitats de les dones, aprovat el 2021 pel Grup de Treball sobre violències sexuals de la Comissió Nacional per a una intervenció coordinada contra les violències masclistes, proposa un canvi de paradigma, d'acord amb la Recomanació General 35 de la CEDAW que es desenvolupa en aquest protocol marc. Tot l'abordatge s'ha de fer amb un enfocament centrat en les necessitats i els drets de les dones, infants i adolescents en situació de violències masclistes, reconeixent-les com a titulars de drets i promovent la seva capacitat per actuar i la seva autonomia. A més, tota la intervenció s'ha de concebre i aplicar-se amb la participació de les dones, infants i adolescents.

02

Garantia de drets de
les dones, infants i
adolescents

Garantia de drets de les dones, infants i adolescents

02

L'abordatge de les violències masclistes s'ha de fer des de la premissa que es tracta d'una **vulneració dels drets humans** que s'exerceix contra les dones, infants i adolescents com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, té com a resultat un dany o patiment físic, sexual, o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat (art. 3.a, Llei 5/2008, del 24 d'abril).

Drets humans

Els drets humans es caracteritzen per ser:

- 1. Drets intrínsecs o inherents** als éssers humans. Totes les persones els tenen pel sol fet de néixer.
- 2. Drets irrenunciables.** Ningú pot renunciar-hi, ni tan sols per pròpia voluntat, i per això mateix són també intransferibles.
- 3. Drets inalienables.** Ningú els pot suprimir sota cap circumstància.
- 4. Drets universals.** Totes les persones tenen els mateixos drets, sense que es pugui exercir cap discriminació, i s'apliquen a qualsevol persona de qualsevol part del món.
- 5. Drets interdependents.** L'estreta relació entre drets o grup de drets també és clau, ja que l'avenç d'un dret afavoreix el progrés dels altres, mentre que la privació d'un dret perjudica l'exercici de la resta.
- 6. Drets indivisibles.** Tots els drets humans mereixen la mateixa atenció i tenen la mateixa vigència. No hi ha, doncs, separació ni jerarquia entre ells, i els drets civils i polítics tenen el mateix pes que els drets econòmics, socials i culturals.
- 7. Drets progressius.** Una vegada aconseguit un avenç en l'exercici i la tutela d'un dret humà, ja no es podrà eliminar, limitar ni restringir posteriorment. Al contrari, s'ha de continuar progressant en el seu compliment, perquè la pròpia filosofia dels drets humans obliga a la seva constant millora.
- 8. Drets imprescriptibles.** Els drets humans no prescriuen, no tenen data de caducitat per cap motiu.

A continuació es recullen alguns drets fonamentals i altres que els hi donen contingut, de dones, infants i adolescents que viuen o estan en risc de viure VM. La intervenció s'organitza i s'orienta tenint com punt de partida la responsabilitat de garantir els drets de les subjectes en situació de violències masclistes.

Cal tenir en compte, d'una banda, que aquesta llista no és taxativa i, d'altra banda, que tampoc es desenvolupen aquí les explicacions de cadascun dels drets esmentats, sinó que s'emfatitzen algunes característiques que s'han de treballar especialment, per les vulneracions detectades en el seu exercici.

Drets fonamentals

Els drets fonamentals, que gaudeixen de reconeixement constitucional i estatutari, emmarquen els drets reconeguts legislativament i convencionalment i les necessitats de les dones, nens, nenes i adolescents, que no sempre seran coincidents.

- **Dret a la igualtat i a la no discriminació:** és transversal a tota la intervenció, organitza l'erradicació de les discriminacions interseccionals.
- **Dret a la vida i a la dignitat humana:** permet concretar el dret a la vida lliure de violències masclistes.
- **Dret a la intimitat** personal i familiar i a la pròpia imatge
- **Dret a la llibertat** en totes les esferes reconegudes, de comunicació, moviment, residència, pensament, opinió, expressió, religió, reunió, treball, entre altres.
- **Dret a la seguretat:** entesa en clau positiva, o sigui, incloent el dret a la prevenció i la protecció.
- **Dret a la tutela judicial efectiva.**
- **Dret d'accés a la informació:** requereix que la informació sigui accessible, que asseguri la comprensió integral per part de la persona que la rep, que es respecti l'idioma que parlen les dones, infants i adolescents, i que s'utilitzi un llenguatge senzill, específicament, quan es tracta de qüestions de complexitat tècnica.
- **Dret al secret de les comunicacions:** d'especial rellevància en situacions de violències masclistes digitals, està en connexió amb el dret a la intimitat.
- **Dret a l'educació:** és clau en relació a la prevenció i la recuperació integral davant situacions de **violències masclistes** per això ha de garantir-se l'accés a la coe-

ducació, amb enfocament feminista i interseccional, l'educació afectivosexual, l'accés als drets sexuals i reproductius, com a eines preventives, a través del currículum de totes les etapes educatives.

- **Dret al treball** de lliure elecció i sense discriminacions. Aquest dret també té protagonisme en relació a la prevenció i als processos de reparació integral, en particular de recuperació davant les violències masclistes.
- **Dret a la protecció social, econòmica i jurídica de la família:** en particular, la protecció de fills i filles en situació de violències masclistes.
- **Dret a la protecció dels drets de la infància** en la consideració que infants i adolescents poden patir violències masclistes en qualsevol dels àmbits definits per la Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar les violències masclistes.
- **Dret a l'accés a la Seguretat Social** sense discriminacions interseccionals, tenen particular rellevància en els processos de recuperació.
- **Dret a la salut:** ha de ser lliure de biaixos i estereotips de gènere i interseccional, especialment a la salut sexual i reproductiva, garantint l'autonomia de les dones i l'autonomia progressiva d'infants i adolescents.
- **Dret a un habitatge digne:** els poders públics promouran les condicions necessàries i establiran les normes pertinents per a fer efectiu aquest dret.

Drets que donen continguts als drets fonamentals

Aquests drets concreten, donen cos i amplien els drets fonamentals, i tenen reconeixement en diferents lleis.

- **Dret a la protecció:** requereix l'activació amb diligència deguda de totes les mesures necessàries per garantir la vida, integritat física i psíquica, llibertat, seguretat, intimitat, dignitat, desenvolupament integral i per evitar la revictimització de dones, infants i adolescents.
- **Dret a la reparació integral:** compren l'accés a totes les mesures jurídiques, econòmiques, socials, laborals, sanitàries, terapèutiques, educatives i similars, necessàries per garantir el restabliment de tots els àmbits danyats per la situació de **violències masclistes** viscuda. La reparació ha de tenir un efecte correctiu a més de restituti dels drets vulnerats.
- **Dret a rebre atenció integral,** immediata, especialitzada i lliure de revictimització: exigeix que les intervencions es donin en espais adaptats, per equips professionals especialitzats i amb enfocament feminista i interseccional.
- **Dret d'accés a la justícia:** ha de ser garantit de manera gratuïta en la forma establerta per la legislació vigent, lliure d'estereotips i prejudicis de gènere i interseccional, respectant els temps de les dones i la seva autonomia en la presa de decisions.
- **Dret a ser acompanyada:** ha de garantir-se en totes les intervencions a les dones, infants i adolescents que ho necessitin.
- **Dret a entendre la informació** i a ser entesa: és un dret que condiona l'accés a la resta de drets. Requereix, a més d'un llenguatge clar, senzill i accessible, d'una adaptació a les necessitats de les dones, infants i adolescents, incloent la discapacitat física, sensorial o intel·lectual, l'edat, l'idioma que parla i garantir el dret a l'assistència lingüística gratuïta i el dret a la traducció i la interpretació.
- **Dret a l'assistència lletrada,** des del moment inicial de la denúncia.
- **Dret a accedir als serveis i recursos** de la Xarxa d'abordatge en situacions de violències masclistes.
- **Dret a rebre informació sobre els processos judicials i administratius** que tinguin relació amb la situació de **violències masclistes** viscuda.
- **Dret a la confidencialitat:** ha de garantir-se en tota l'atenció i acompanyament a dones, infants i adolescents.
- **Dret a obtenir una còpia de la denúncia:** és part del dret d'accés a la informació que tenen les dones, infants i adolescents i, a la mateixa vegada, és una mesura de cura per a evitar la revictimització que es produeix per l'exposició a la reiteració dels fets davant de cada agent o institució pública.
- **Drets sexuals i reproductius:** és part del dret d'accés a la salut i també del dret a la llibertat, a la intimitat, a la dignitat humana i a la igualtat.
- **Dret a la presa de decisions autònomes:** aquest dret depèn, entre d'altres, del dret d'accés a la informació oportuna, veraç, científicament i jurídicament fonamentada, i del dret a la llibertat i a la dignitat. Organitza el paradigma que proposa aquest protocol: intervenir posant sempre els drets i les necessitats de les dones, infants i adolescents al centre.
- **Dret a la prevenció de les diferents formes de violències masclistes:** Demana abordar les causes estructurals de les violències masclistes, mitjançant polítiques públiques amb capacitat de transformació real de dites estructures i amb intervencions situades. En aquest sentit, per exemple, treballar la noció i gestió del consentiment afirmatiu o positiu és clau per prevenir les violències sexuals i les violències contra els drets sexuals i reproductius.

Drets específics d'infants i adolescents que viuen violències masclistes

- **Dret a l'atenció i l'assistència psicològica d'infants i adolescents en situació de VM:** és la concreció de drets fonamentals, com el dret a la igualtat i a la no-discriminació, a la dignitat humana, a la intimitat, a la seguretat, a la salut, a la protecció dels drets de la infància reconeguts internacionalment, i a la reparació integral davant situacions de **violències masclistes**. No pot obstaculitzar-se, impedir-se, o retardar-se per la negativa de l'agressor.
- Com que l'atenció psicològica i educativa a infants i adolescents és clau per aconseguir la seva reparació integral davant les violències masclistes, ha de fer-se efectiva amb la major immediatesa possible. L'agilitat de la resposta és part, en aquest cas, de la garantia de drets amb diligència deguda.
- Per a l'atenció i l'assistència psicològiques dels fills i filles menors d'edat no cal el consentiment del progenitor contra el qual hi ha sentència ferma o si hi ha indicis fonamentats de violència familiar o masclista (art. 233.11.3 Codi Civil Català).
- Tampoc cal consentiment del progenitor agressor, encara que no existeixi denúncia, si la mare dels infants o adolescents rep assistència dels serveis de la Xarxa d'abordatge en situacions de **violències masclistes**.

➤ En el cas d'adolescents de 16 anys o més, el seu consentiment és l'únic requisit exigible, no es requereix consentiment de progenitors (art. 236-8.2 del llibre segon del Codi civil de Catalunya).

➤ Posar els drets i les necessitats d'infants i adolescents al centre també vol dir garantir el **respecte a la seva autonomia progressiva** i, entendre, per exemple en relació a les violències sexuals, que han de ser abordades com a formes de **violències masclistes**, tant les que pateixen nenes, nens i adolescents en l'àmbit familiar com en l'àmbit comunitari.

- Es pot **demanar l'exclusió de la guarda i custòdia del progenitor** amb sentència ferma condemnatòria i també quan es donen indicis fonamentats de **violències masclistes**. Han de supervisar-se les relacions personals en situacions de risc (article 233-13.2).

Cada dret comporta obligacions per part de les administracions públiques de garantir el seu gaudiment efectiu, i de fer-ho amb diligència deguda. Aquest respecte i compliment de les obligacions compromet la responsabilitat institucional i patrimonial dels poders públics i la disciplinària i professional del personal de les administracions públiques.

03

Formes i àmbits en què
es poden expressar les
violències masclistes

Formes i àmbits en què es poden expressar les violències masclistes

03

Gairebé sempre les diferents formes de violències masclistes es donen interrelacionades i interactuen cadascuna d'elles amb els diferents àmbits en què es produeixen. En moltes situacions s'identifiquen només les formes que tenen més impacte visible, sent necessari treballar de manera gairebé la detecció d'altres formes més invisibles per tal de poder planificar conjuntament la prevenció i la reparació integral de qualsevol violències masclistes.

3.1. Formes

La Llei 5/2008 recorda que les violències masclistes es poden exercir de manera puntual o de manera reiterada, a través de diferents formes (Art. 4):

- 1. Violència física:** qualsevol acte de força contra el cos d'una dona, amb el resultat o el risc de produir-li una lesió física o un dany.
- 2. Violència psicològica:** tota conducta o omisió que produeix en una dona una desvaloració o un patiment, per mitjà d'amenaçes, humiliació, vexacions, menysteniment, menyspreu, exigència d'obediència o submissió, coerció verbal, insults, aïllament o qualsevol altra limitació del seu àmbit de llibertat.

L'amenaça o la causació de violència física o psicològica contra l'entorn afectiu de la dona, especialment els fills i filles o altres familiars que hi convisquin o hi tinguin una relació directa, quan es dirigeixi a afligir la dona. També inclou la violència ambiental, que es duu a terme per mitjà de l'exercici de la violència sobre béns i propietats de la dona, amb valor econòmic o sentimental, o sobre els animals amb els quals té un vincle d'afecte, amb la finalitat d'afligir-la o de crear un entorn intimidatori.

- 3. Violència sexual:** Comprèn qualsevol acte que atempti contra la llibertat sexual i la dignitat personal de la dona creant unes condicions o aprofitant-se d'un context que, directament o indirectament, imposin una pràctica sexual sense tenir el consentiment ni la voluntat de la dona, amb independència del vincle que hi hagi entre la dona i l'agressor o agressors.

Inclou l'accés corporal, la mutilació genital o el risc de patir-ne, els matrimonis forçats, el tràfic de dones amb finalitat d'explotació sexual, l'assetjament sexual i per raó de sexe, l'amenaça sexual, l'exhibició, l'observació i la imposició de qualsevol pràctica sexual, entre altres conductes.

El consentiment sexual afirmatiu determina aquelles pràctiques que no atempten contra la llibertat sexual. Marca la diferència entre una pràctica sexual autònoma i una violència sexual.

La prestació del consentiment sexual s'ha de fer des de la llibertat, ha de romandre vigent durant tota la pràctica sexual i està acotada a una persona o diverses persones, a unes determinades pràctiques sexuals i a unes determinades mesures de precaució, tant davant d'un embaràs no desitjat com d'infeccions de transmissió sexual.

No hi ha consentiment si l'agressor crea unes condicions o s'aprofita d'un context que, directament o indirectament, imposin una pràctica sexual sense comptar amb la voluntat de la dona (art.3.j).

4. Violència obstètrica i vulneració de drets sexuals i reproductius: consisteix a impedir o dificultar l'accés a una informació veraç, necessària per a la presa de decisions autònomes i informades. Pot afectar la salut física i mental, incloent-hi la salut sexual i reproductiva, i pot impedir o dificultar a les dones prendre decisions sobre llurs pràctiques i preferències sexuals, i sobre llur reproducció i les condicions en què es duu a terme.

Inclou l'esterilització forçada, l'embaràs forçat, l'impediment d'avortament en els supòsits legalment establerts i la dificultat per a accedir als mètodes contraceptius, als mètodes de prevenció d'infeccions de transmissió sexual i del VIH, i als mètodes de reproducció assistida, i també les pràctiques ginecològiques i obstètriques que no respectin les decisions, el cos, la salut i els processos emocionals de les dones.

Aquesta forma de violència es dona, majoritàriament, en l'àmbit institucional. S'ha de tenir en compte que la responsabilitat pot produir-se per acció i també per omissió.

5. Violència econòmica: consisteix en la privació intencionada i no justificada de recursos per al benestar físic o psicològic d'una dona i, si escau, de llurs fills o filles, en l'impagament reiterat i injustificat de pensions alimentàries estipulades en cas de separació o divorci, en el fet d'obstaculitzar la disposició dels recursos propis o compartits en l'àmbit familiar o de parella i en l'apropiació il·legítima de béns de la dona.

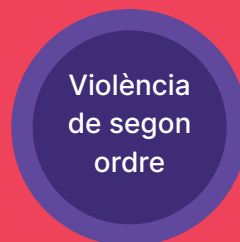
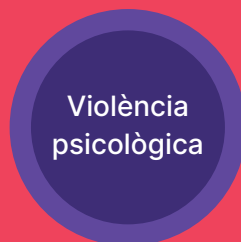
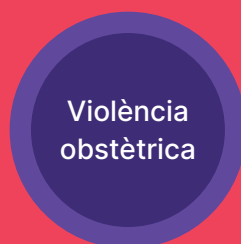
6. Violència digital: consisteix en els actes de violències masclistes i misogínia en línia comesos, instigats, amplificats o agreujats, en part o totalment, amb l'ús de tecnologies de la informació i de la comunicació, plataformes de xarxes socials, webs o fòrums, correu electrònic i sistemes de missatgeria instantània i altres mitjans semblants que afectin la dignitat i els drets de les dones. Aquests actes causen danys psicològics i, fins i tot, físics; reforcen estereotips; danyen la dignitat i la reputació; atempten contra la privacitat i la llibertat d'obrar de la dona; li causen pèrdues econòmiques, i obstaculitzen la seva participació política i la seva llibertat d'expressió.

7. Violència de segon ordre: consisteix en la violència física o psicològica, les represàlies, les humiliacions i la persecució exercides contra les persones que donen suport a les víctimes de violències masclistes. Inclou els actes que impedeixen la prevenció, la detecció, l'atenció i la recuperació de les dones en situació de violències masclistes.

8. Violència vicària: consisteix en qualsevol tipus de violència exercida contra els fills i filles amb la finalitat de provocar dany psicològic a la mare. Aquesta és una greu violència directa cap a infants i adolescents que té, a més, aquesta voluntat d'exercir violència cap a les dones.

S'entén que les diverses formes de violències masclistes són també violència contra la dona quan s'exerceixin amb l'amenaça o la causació de violència física o psicològica contra el seu entorn afectiu, especialment contra els fills i filles o altres familiars, amb la voluntat d'afligir la dona (Art.4.3)

Formes de violències masclistes

3.2. Àmbits de les violències masclistes (Art.5)

Les violències masclistes es poden manifestar en alguns dels àmbits següents:

1. De la parella: la violència física, psicològica, digital, sexual o econòmica exercida contra una dona i perpetrada per l'home que n'és o n'ha estat el cònjuge o per la persona que hi té o hi ha tingut relacions similars d'afectivitat.

2. Familiar: la violència física, digital, sexual, psicològica o econòmica exercida contra les dones i els menors d'edat en el si de la família i perpetrada per membres de la mateixa família o per membres del nucli de convivència, en el marc de les relacions afectives i dels lligams de l'entorn familiar. Inclou els matrimonis forçats. No inclou la violència exercida en l'àmbit de la parella.

3. Laboral: la violència física, sexual, econòmica, digital o psicològica que es pot produir en l'àmbit públic o privat durant la jornada de treball, o fora del centre i de l'horari establert si té relació amb la feina. Pot adoptar els tipus següents:

› **Assetjament per raó de sexe:** qualsevol comportament no desitjat, verbal o físic, relacionat amb el sexe o gènere de la dona, realitzat amb el propòsit o efecte d'atemptar contra la dignitat, la indemnitat o les condicions de treball de les dones pel fet d'ésser-ho, creant un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest que dificulti llur promoció, ocupació de funcions, accés a càrrecs directius, remuneració i reconeixement professional, en equitat amb els homes.

› **Assetjament sexual:** qualsevol comportament verbal, no verbal o físic no desitjat d'índole sexual que tingui com a objectiu o produeixi l'efecte d'atemptar contra la dignitat i la llibertat d'una dona o de crear-li un entorn intimidatori, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest.

› **Discriminació per embaràs o maternitat:** tracte desfavorable a les dones relacionat amb l'embaràs o la maternitat, existent o potencial, que comporti una discriminació directa i una vulneració dels drets fonamentals a la salut, a la integritat física i moral i al treball.

4. Àmbit social o comunitari: comprèn les manifestacions següents:

› **Agressions sexuals:** ús de la violència física i sexual contra les dones determinada per l'ús premeditat del sexe com a arma per a demostrar poder i abusar-ne.

› **Assetjament sexual.**

› **Tràfic de dones** amb finalitat d'explotació sexual i amb altres finalitats amb dimensió de gènere.

› **Mutilació genital femenina o risc de patir-ne:** inclou qualsevol procediment que impliqui o pugui implicar una eliminació total o parcial dels genitals femenins o que hi produeixi lesions, encara que consti el consentiment exprés o tàcit de la dona.

› **Violència derivada de conflictes armats:** totes les formes de violència contra les dones que es produeixen en aquestes situacions, com l'assassinat, la violació, l'esclavatge sexual, l'embaràs forçat, l'avortament forçat, l'esterilització forçada, la infecció intencionada de malalties, la tortura o els abusos sexuals.

› **Violència contra els drets sexuals i reproductius de les dones,** com els avortaments selectius i les esterilitzacions forçades.

› **Femicidis:** els assassinats i homicidis de dones per raó de gènere, les induccions al suïcidi i els suïcidis com a conseqüència de la pressió i violència exercida cap a la dona.

› **Agressions per raó de gènere.**

› **Vexacions, tractes degradants, amenaces i coaccions** en l'espai públic.

› **Restriccions o privacions de llibertat a les dones,** o d'accés a l'espai públic o als espais privats, o a activitats laborals, formatives, esportives, religioses o lúdiques, i també restriccions a l'expressió en llibertat pel que fa a llur orientació sexual o expressió i identitat de gènere, o a llur expressió estètica, política o religiosa.

› **Represàlies pels discursos i expressions** individuals i col·lectius de les dones que reclamen el respecte de llurs drets, i també expressions i discursos públics que fomentin, promoguin o incitin directament o indirectament l'hostilitat, la discriminació o la violència envers les dones.

5. Àmbit digital: violència masclista que es produeix a les xarxes de comunicació digitals. Inclou el ciberassetjament, la vigilància i el seguiment, la calúmnia, els insults o les expressions discriminatòries o denigrants, les amenaces, l'accés no autoritzat als equips i comptes de xarxes socials, la vulneració de la privacitat, la manipulació de dades privades, la suplantació d'identitat, la divulgació no consentida d'informació personal o de continguts íntims, el dany als equips o canals d'expressió de les dones i dels col·lectius de

Àmbits de les Violències Masclistes

De la parella

Familiar

Laboral

Social o comunitari

Digital

Institucional

De la vida política
i l'esfera pública
de les dones

Educatiu

dones, els discursos d'incitació a la discriminació envers les dones, el xantatge de caràcter sexual per canals digitals i la publicació d'informació personal amb la intenció que altres persones agredeixin, localitzin o assetgin una dona.

6. Àmbit institucional: accions i omissions de les autoritats, el personal públic i els agents de qualsevol organisme o institució pública que tinguin per finalitat retardar, obstaculitzar o impedir l'accés a les polítiques públiques i a l'exercici dels drets que reconeix aquesta llei.

La manca de diligència deguda, quantitativa i qualitativa, en l'abordatge de les violències masclistes, si és coneguda o promoguda per les administracions o esdevé un patró de discriminació reiterat i estructural, constitueix una manifestació de violència institucional. Aquesta violència pot provenir d'un sol acte o pràctica greu, de la reiteració d'actes o pràctiques de menor abast que generen un efecte acumulat, de l'omissió d'actuar quan es conegui l'existència d'un perill real o imminent, i de les pràctiques o omissions revictimitzadores.

La violència institucional inclou la producció legislativa i la interpretació i aplicació del dret que tingui per objecte o provoqui aquest mateix resultat.

La utilització de la síndrome d'alienació parental també és violència institucional.

7. Àmbit de la vida política i l'esfera pública de les dones: la violència masclista que es produeix en espais de la vida pública i política, com les institucions polítiques i les administracions públiques, els partits polítics, els mitjans de comunicació o les xarxes socials. Quan aquesta forma de violència masclista ocorre en les institucions polítiques o les administracions públiques i és tolerada i no sancionada, esdevé també una forma de violència institucional.

8. Àmbit educatiu: qualsevol tipus de violència que es produeix en l'entorn educatiu entre els membres de la comunitat educativa. Es pot produir entre iguals, de major d'edat a menor d'edat o viceversa. Inclou **l'assetjament, l'abús sexual i el maltractament físic, sexual, psíquic o emocional**. Entre aquestes violències n'hi ha que es produeixen per **raó de gènere o d'identitat sexual**.

04

La diligència deguda a la intervenció i el reconeixement de les violències masclistes institucionals

La diligència deguda a la intervenció i el reconeixement de les violències masclistes institucionals

04

L'estàndard de deguda diligència **qualifica i concreta** com han de complir-se les obligacions legals per a garantir l'accés efectiu als drets de dones, infants i adolescents. Ofereix, així, un marc d'avaluació per a determinar què és el que constitueix el **compliment eficaç de les obligacions de prevenir i reparar** les violències masclistes.

La deguda diligència és l'obligació dels poders públics d'adoptar **mesures legislatives i de qualsevol altre ordre per a actuar amb l'agilitat i eficiència necessàries amb vista a prevenir, investigar, perseguir, castigar i reparar** adequadament els actes de violència masclista i protegir-ne les víctimes. (Art. 3.h Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar la violència masclista).

Cada nova situació de violència posa a prova la vigència de les lleis i de les institucions, marca una distància entre drets reconeguts i drets efectivament gaudits. Per aquest motiu, **és necessari preguntar-nos per les falles, les omissions, les males pràctiques, la feblesa, la precarietat, les insuficiències en l'organització de la prevenció, la detecció, la protecció o la reparació**, i identificar els canvis i transformacions necessàries en la intervenció.

És imprescindible que institucions, serveis i professionals dels diferents sectors d'intervenció ens preguntem, en tot moment, quins drets estan sent vulnerats, com i per qui, amb l'objectiu d'adoptar respostes concordants que evitin la revictimització i assoleixin tant la reparació com la prevenció.

En definitiva, és imprescindible que institucions, serveis i professionals dels diferents sectors d'intervenció ens preguntem, en tot moment, quins drets estan sent vulnerats, com i per qui, amb l'objectiu d'adoptar respostes concordants que evitin la revictimització i assoleixin tant la reparació com la prevenció. Per tant, la diligència deguda significa treballar des d'un posicionament ètic feminista en les nostres pràctiques.

No actuar amb diligència deguda pot comprometre la responsabilitat de l'administració pública fins a fer-la respondre per actes de particulars pels quals en principi no hauria de respondre. Es desenvolupa, d'aquesta manera, la **responsabilitat per omissió, en relació als deures de prevenció i de reparació integral**.

Aquest Protocol marc estableix les bases per una intervenció amb diligència deguda, i el seu compliment és la garantia d'una intervenció de qualitat que posi al centre les necessitats i drets de les dones, infants i adolescents.

4.1. La diligència deguda com a prevenció de les violències institucionals

La Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar les violències masclistes reconeix la violència institucional com àmbit específic de violència masclista.

Les violències masclistes institucionals poden aparèixer després d'un procés de victimització primària, llavors parlem de **revictimització o victimització secundària**. Per exemple:

- Dubtar, d'entrada, de la veracitat del relat sobre la situació de violència masclista d'una dona, adolescent o infant en un servei.

- Suposar que les dones que denuncien violències masclistes ho fan per obtenir algun rèdit econòmic o les custòdies dels seus fills o filles, o per castigar un home (estereotips de "la dona instrumental", "la dona ressentida", "la dona perversa").
- Descreure, menysprear el malestar i la por que identifiquen les dones, infants i adolescents.
- Imposar els propis criteris sobre el que haurien de fer les dones, infants i adolescents amb qui s'intervé.
- No respectar els temps i processos de les dones.
- No donar informació accessible i suficient per garantir l'autonomia en la presa de decisions.
- Fer servir, conscient o inconscientment, estereotips o prejudicis basats en l'origen nacional, l'estatus migratori, l'edat, l'etnicitat, el color de la pell, la discapacitat, la identitat de gènere, l'exercici del treball sexual, la condició de salut o addiccions de les dones, entre d'altres. Els estereotips poden expressar-se, per exemple, en qualsevol de les situacions esmentades anteriorment.
- Si no es fan les derivacions entre serveis adients amb la informació complerta en relació a l'exploració i intervenció realitzada a dones, infants i adolescents.
- Si es fan, per part de diferents serveis, exploracions descoordinades i repetitives sobre les violències patides per les dones, infants i adolescents.
- Si els serveis que intervenen davant d'una mateixa situació de violència masclista no es coordinen per tal de valorar la situació de risc de les dones, infants i adolescents, i per adoptar mesures de protecció.

Violència Institucional

Violència institucional primària

Victimització secundària o revictimització

Però, **les violències institucionals també poden produir-se sense connexió amb una violència masculista prèvia**, com per exemple, en situacions de violència obstètrica o contra els drets sexuals reproductius. En aquests casos, la victimització primària és institucional, per exemple:

- Obstaculitzar o impedir l'accés a l'avortament legal.
- Desconèixer i/o vulnerar les decisions de les dones i altres persones gestants en el procés d'embaràs, part, puerperi.
- No investigar amb diligència deguda les violències sexuals.
- No detectar l'assetjament sexual o per raó de sexe-gènere (també per identitat o expressió de gènere) en l'àmbit educatiu, sanitari, policial o en qualsevol altre àmbit institucional.
- No formar el personal de l'administració pública en matèria de violències masculistes.

La llei és clara en assenyalar la importància de l'estàndard de la diligència deguda en el compliment de les obligacions: la manca de diligència deguda en l'abordatge de les

violències masculistes, si són conegudes o promogudes per les administracions o esdevé un patró de discriminació reiterat i estructural, constitueix una manifestació de violència institucional.

Per la seva banda, l'enfocament interseccional en la intervenció també dona cos a la diligència deguda, atès que posa l'atenció, per exemple, en els biaixos que produeixen estereotips rígids de víctimes i d'agressors basats en l'heterosexisme, l'adultocentrisme, el racisme, l'occidentalisme, el capacitisme o el classisme, entre altres categories de poder que produeixen desigualtats, prejudicis i estereotips que afecten la intervenció en situacions de violències masculistes.

L'enfocament interseccional en la intervenció també posa l'atenció, per exemple, en els biaixos que produeixen estereotips rígids de víctimes i d'agressors basats en l'heterosexisme, l'adultocentrisme, el racisme, l'occidentalisme, el capacitisme o el classisme.

4.2. Claus per afrontar les violències institucionals

- 1. Garantir i desenvolupar el model**, les pautes i els criteris que estableix el Protocol marc i els seus documents operatius o capítols complementaris: específicament hi haurà un document operatiu sobre violències institucionals.
- 2. Mantenir espais de coordinació intersectorial** on es puguin analitzar conjuntament les omissions, mancances i pràctiques inadequades que acaben comportant possibles vulneracions de drets de les dones, infants i adolescents ateses. Aquests espais han de treballar per la permanent millora i construcció de bones pràctiques comunes.
- 3. Detectar i registrar**, amb les eines de treball disponibles, les accions i omissions revictimitzants que es detectin. Aquest registre ha de fer-se tenint en compte els drets afectats i l'impacte en les dones, infants i adolescents, amb enfocament interseccional.
- 4. Informar** les dones, infants i adolescents que la detecció i el registre està al servei de les seves necessitats i drets i que, per tant, poden accedir a la seva informació quan ho demanin.
- 5. Construir circuits adients d'abordatge** i derivació en relació a les diferents violències institucionals, i també les mesures de prevenció i reparació vinculades.

05

Model de centralitat en
els drets i necessitats
de les dones, infants
i adolescents

Model de centralitat en els drets i necessitats de les dones, infants i adolescents

05

Les necessitats de les dones, infants i adolescents que pateixen **situacions de violències masclistes** es poden presentar en sectors molts diversos com el social, sanitari, de seguretat, judicial, educatiu, ocupacional i cultural.

Aquest espectre ampli de necessitats ha d'atendre, a més, les múltiples i interrelacionades formes de discriminació i opressió que afectin cada dona, infant o adolescent, fet que significa que l'abordatge de les violències masclistes ha de posar-les al centre.

Per fer-ho s'ha de garantir la intervenció a partir dels drets i necessitats de les dones, infants i adolescents (veure capítol 3, Garantia de drets), amb enfocament feminista i interseccional, i l'abordatge multidimensional i intersectorial coordinat i en xarxa.

L'abordatge de les violències masclistes ha de posar a les dones, infants i adolescent al centre, amb enfocament feminista i interseccional, de forma multidimensional i intersectorial coordinat i en xarxa.

5.1. Enfocament feminista i interseccional

Parlem d'**enfocament feminista i interseccional** com el marc teòric-polític-professional des del qual s'han de comprendre les violències masclistes, les seves causes estructurals i l'impacte que poden produir, qüestions de primer ordre per organitzar una intervenció coordinada i sense revictimització.

L'enfocament feminista neix de les lluites i reflexions promogudes pels moviments feministes arreu del món, sobre la desigual distribució del poder i els privilegis per raons de sexe, gènere i sexualitat. Aquestes desigualtats han oprimint sistemàticament les dones i estan a la base de les diferents formes de violències masclistes.

El patriarcat com sistema social de dominació i opressió de les dones, infants i adolescents és un fet, per això des dels feminismes s'ha qüestionat la distinció i la desigualtat entre els àmbits públics i privats i les funcions i rols socialment atribuïts a dones i homes. La diversificació dels rols assignats i la valoració desigual que se n'ha fet,

dins el context cultural on es desenvolupen, ha possibilitat que siguin interioritzats per les persones d'una societat determinada. Així, es premia el manteniment dels rols assignats mentre que la transgressió és corregida, puntualment, mitjançant un conjunt de mesures punitives, entre elles les violències, per tal que les dones, infants, adolescents s'adeqüin als rols que estableix l'ordre simbòlic patriarcal.

Des dels feminismes s'ha fet un llarg camí per desnormalitzar les violències masclistes, per visibilitzar-les i per exigir polítiques públiques efectives per a la seva erradicació, com una condició bàsica per a que les dones puguem gaudir dels drets reconeguts.

D'aquesta manera, per comprendre com operen les violències masclistes, com prevenir-les i com reparar-les, s'ha de **desbordar el marc restrictiu del conflicte intersubjectiu i particular, tot entenent que es tracta d'una problemàtica política, social, econòmica i simbòlica global i estructural**.

El masclisme és el concepte que defineix de manera més general les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones, infants, adolescents i persones LGBTI+ i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat hegemònica que encara és valorat com a superior per alguns sectors de la societat.

Les diverses manifestacions de les violències masclistes són l'expressió més greu i devastadora de la cultura masclista, que no només destrueix vides, sinó que impedeix el desenvolupament dels drets, l'autonomia i la llibertat de les dones, infants, adolescents i persones LGBTI+. Per això, les intervencions no poden tractar aquest problema social des d'una perspectiva falsament neutral, sinó que els instruments de transformació han de reconèixer aquesta realitat per eliminar les desigualtats socials que genera.

També s'ha d'entendre i incorporar a l'abordatge la construcció social del gènere i les categories que interseccionen, així com els processos de socialització que les dones, adolescents i infants hagin tingut, fent-se necessària una intervenció psicosocial per a la recuperació de les violències viscudes.

La interseccionalitat, com a enfocament per a la intervenció, posa sobre la taula que els diferents eixos de desigualtats socials, com el gènere, la raça, l'ètnia, la classe social, l'orientació sexual, la discapacitat o l'edat, entre d'altres, estan relacionats entre si i configuren formes concretes de discriminació i desigualtat. Llavors la pregunta és: **com es pot tenir en compte aquesta interacció entre eixos en una qüestió, ja de per si complexa, com són les violències masclistes?**

És clau tenir clar, com a punt de partida de la intervenció, que les experiències d'opressió no es poden entendre des d'un sol marc explicatiu. És a dir, per entendre un cas (per exemple, el de l'explotació laboral i violències sexuals contra de les recol·lectores de maduixes de Huelva) cal tenir en compte tant l'explotació de classe com el patriarcat, el colonialisme, el racisme i qüestions vinculades amb la religió i la llengua (Filigrana, 2019). Sense tenir en compte aquestes diferents qüestions i la manera concreta com s'interrelacionen i es materialitzen en cada cas concret, no es pot comprendre què ha provocat tal situació ni tampoc es podran trobar les formes de fer-hi front.

L'enfocament feminista i interseccional és el marc teòric-polític-professional des del qual s'han de comprendre les violències masclistes, les seves causes estructurals i l'impacte que poden produir, per organitzar una intervenció coordinada i sense revictimització.

El masclisme és el concepte que defineix de manera més general les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones, infants, adolescents i persones LGBTI+ i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat hegemònica.

A més, la interseccionalitat també mostra que les formes concretes de violència no són la suma de diversos eixos, sinó **que es configuren d'una forma específica** (Collins, 2000). Aquesta idea porta també a entendre que totes les persones estem posicionades en tots els eixos de desigualtat i que, per tant, no hi ha situacions neutres (Rodó 2021).

S'ha de partir de la idea que les dones, infants i adolescents no són col·lectius homogenis, per això cada política o intervenció concreta els afecta de forma diferent segons les seves posicions socials. Hem de ser conscients d'això i preguntar-nos com la manera d'organitzar la prevenció i la reparació integral i els nostres eixos d'intervenció (veure capítol 6) poden condicionar l'accés de certs grups a recursos, a fi de corregir les exclusions que vulneren drets humans.

En aquest sentit, la interseccionalitat tracta tant sobre l'opressió com sobre el privilegi (Yuval-Davis, 2011). No és que la interseccionalitat cerqui grups oprimits per diversos eixos i els identifiqui com a grups més vulnerabilitzats, sinó que des, d'un enfocament interseccional, cal considerar que totes les persones estan, simultàniament, en posicions d'opressió i de privilegi i que aquestes condicionen la forma com viuen violències, discriminacions i desigualtats.

Per exemple, una dona amb algunes situacions de privilegis estructurals en relació a altres dones i homes, pel fet de ser de nacionalitat espanyola, blanca, amb formació universitària i de classe alta mitjana pot patir una situació d'assetjament sexual en l'àmbit laboral que la ubica en una posició d'opressió i discriminació, de violència masclista.

Des d'un enfocament interseccional és important comprendre que la identificació dels eixos de discriminació i opressió separats és una abstracció d'una realitat en què **els eixos es configuren entre si**.

Sobre la diversitat d'eixos cal dir que la **incorporació de nous eixos no minimitza ni treu importància als altres eixos**. Per exemple, el fet d'incorporar la perspectiva antiracista, no adultocèntrica, l'antigitanisme o el capacitisme, per exemple, no fa menys important l'eix de gènere, sinó que ajuda a entendre'l millor perquè ens permet comprendre les relacions entre el colonialisme, capitalisme, racisme i el patriarcat. Igualment, reconèixer la transfòbia com a forma de violència basada en el gènere no fa menys important ni menys greu **les violències masclistes** que pateixen les dones cis, sinó que, precisament, ens ajuda a entendre millor com es construeix el binomi de gènere (Rodó 2021).

La interseccionalitat **no és un sinònim de diversitat** ni una forma de tenir en compte les diferents identitats de les persones. La interseccionalitat és una proposta per comprendre **com les desigualtats estructurals afecten de forma diferent a diferents grups socials**, i el canvi passa necessàriament per transformar aquestes desigualtats estructurals.

Identificar i situar nous eixos d'opressió o discriminació (per exemple, amb la perspectiva antiracista) no fa menys importants aquells identificats (com ara el gènere), sinó que ajuda a entendre millor la situació.

5.1.1. Com garantir l'abordatge feminista interseccional?

La Llei 5/2008 del dret de les dones a erradicar les violències masclistes al incorporar la perspectiva de la interseccionalitat o intersecció d'opressions, requereix planificar, desenvolupar i avaluar la intervenció considerant com l'origen, el color de la pell, el fenotip, l'ètnia, la religió, la situació administrativa, l'edat, la classe social, la precarietat econòmica, la discapacitat física o psíquica, les addiccions, l'estat serològic, la privació de llibertat o la diversitat sexual i de gènere impacten de manera agreujada i diferenciada (art. 3.k).

Un bon exercici inicial a fer en cada intervenció és mantenir oberts interrogants que promoguin l'autoreflexió i la reflexió conjunta de l'equip i de les coordinacions que es facin en el cas concret.

La interseccionalitat no és un sinònim de diversitat ni una forma de tenir en compte les diferents identitats de les persones. La interseccionalitat, com a enfocament per a la intervenció, posa sobre la taula que els diferents eixos de desigualtats socials, com el gènere, la raça, la classe social, l'orientació sexual, la discapacitat o l'edat, entre d'altres, estan relacionats entre si i configuren formes concretes de discriminació i desigualtat.

Exemples de reflexió interseccional:

- Quins eixos d'opressió travessen aquesta dona adulta, gran, infant, adolescent?
- Les eines d'intervenció que tenim donen respostes a les necessitats i garanteixen els drets de les persones amb les quals treballem?
- Quan parlem de dones, en quines dones pensem?
- Puc reconèixer algun prejudici, biaix, estereotip vinculats a les categories contemplades per la Llei en l'art. 3.k en la meua anàlisi del cas concret? I en les meves intervencions?
- Quan parlem d'infants, en quins pensem?
- Quan parlem d'adolescents, en quins pensem?

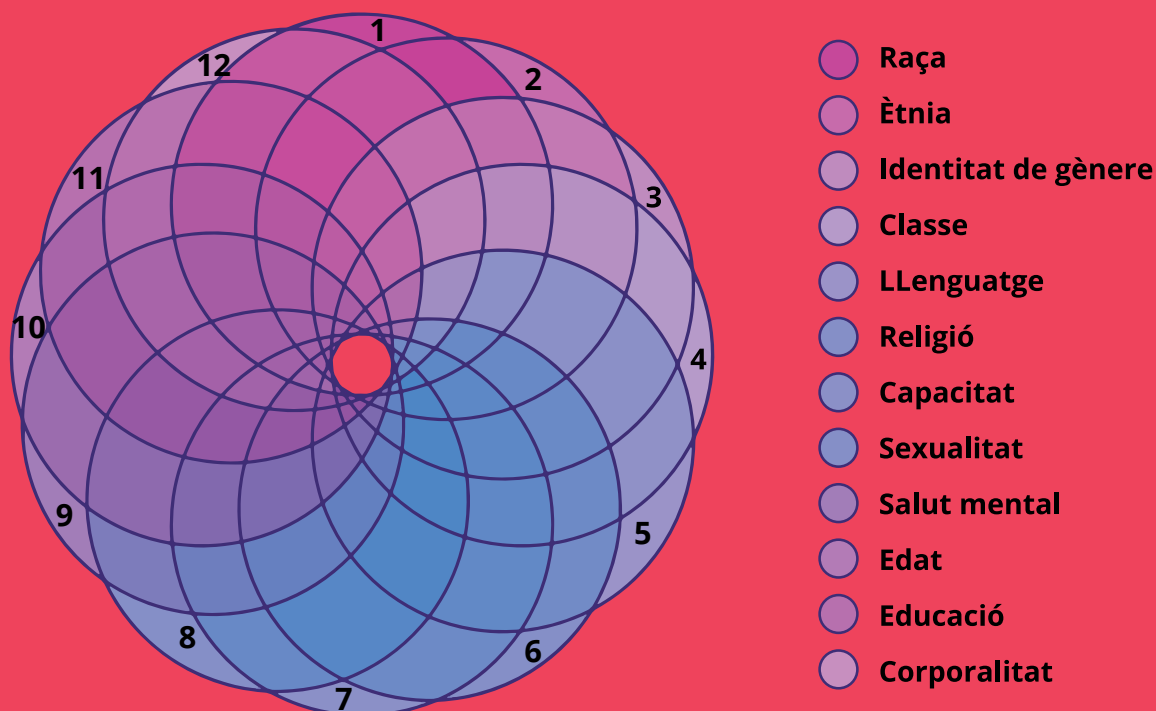
Es destaquen, a continuació, alguns exemples de pràctiques necessàries per a una intervenció respectuosa de les interseccionalitats amb el gènere presents en cada cas:

- **Sostenir espais de reflexió i reconeixement** per part dels serveis, organismes, institucions i dels equips de professionals sobre els biaixos que travessen la intervenció, com a mesura permanent per revertir i erradicar el masclisme, l'androcen-trisme, el racisme, l'LGBTI-fòbia, l'antigitanisme, el classisme, l'adultocentrisme, l'etnocentrisme, el capacitisme, i tota forma de supremacisme.
- **Tenir en compte en la planificació de cada intervenció** que l'accés als drets necessita mesures i acompanyament que contemplin les especificitats de cada cas concret. No és el mateix que els drets estiguin reconeguts a la llei a que siguin efectivament accessibles.
- **Dissenyar polítiques públiques locals** amb enfocament feminista i interseccional.
- **Garantir a les persones professionals** que integren la Xarxa d'abordatge **una formació sistemà-**

tica i permanent, vivencial i experiencial, sobre intervenció amb enfocament feminista, interseccional i de drets humans.

- **Crear figures expertes** sobre aquest tema dins dels circuits i dels equips per acompanyar la inclusió d'aquestes perspectives.
- **Generar pràctiques de prevenció transversals**, en coordinació amb polítiques i programes que vetllen pels drets humans i la no discriminació.
- **Desenvolupar un model d'intervenció** amb infàncies i adolescències centrat en la garantia integral dels seus drets i les seves necessitats, en el seu interès superior i en l'autonomia progressiva.
- Tenir especialment en compte que el dret a la prevenció i a la reparació integral de les violències masclistes no pot estar condicionat per la situació administrativa. En particular s'han d'**erradicar les pràctiques i els prejudicis que es transmeten a les dones en situació administrativa irregular**, les quals reforcen la por a l'expulsió del país quan demanen ajuda o suport per fer front a la situació de violències masclistes que pateixen.

Interseccionalitat

Font: diversitat i interseccionalitat segons Kimberlé Crenshaw (adaptació infogràfica)

5.2. Abordatge multidimensional: les dimensions de la intervenció

Per comprendre com operen les violències masclistes, com prevenir-les i com reparar-les, s'ha de desbordar el marc restrictiu del conflicte particular, tot entenent que es tracta d'una problemàtica política, social, econòmica i simbòlica global i estructural. En línia amb això, les intervencions en relació amb les violències masclistes han de desenvolupar-se equilibradament en les següents dimensions.

Dimensió política i tècnica: aquest protocol defineix un model d'intervenció centrat en les necessitats i drets de les dones, infants i adolescents. Es promou, d'aquesta manera, un ordre ètic i jurídic-polític que ha de garantir-se. Això vol dir, per exemple, que a nivell tècnic, s'ha de fer una intervenció integral, respectuosa de la privacitat i dels drets de les dones, adolescents i infants, ha de poder dedicar-s'hi el temps suficient, amb enfocament feminista i interseccional, i garantir la no-revictimització. A nivell polític s'han de considerar els mitjans suficients per a aquesta adequació.

Dimensió individual i social-comunitària: s'ha de tenir en compte, incloure i promoure la intervenció amb el context social i comunitari de cada dona, infant i adolescent, implicant a tota la societat en la prevenció, la construcció de la seguretat en sentit positiu i la recuperació integral davant les violències masclistes. Això vol dir, per exemple, que en els casos de feminicidi o d'alt impacte comunitari, a més de la intervenció amb les dones agredides i el seu entorn proper. Per garantir la prevenció i la reparació integral cal planificar la intervenció amb la comunitat afectada. Les diferents comunitats que conviuen a la nostra societat (culturals, educatives, esportives, religioses, artístiques, veïnals, polítiques i activistes) són agents transformadors de les seves pròpies realitats, per això s'ha de promoure la seva participació activa i el desenvolupament de recursos de base comunitària.

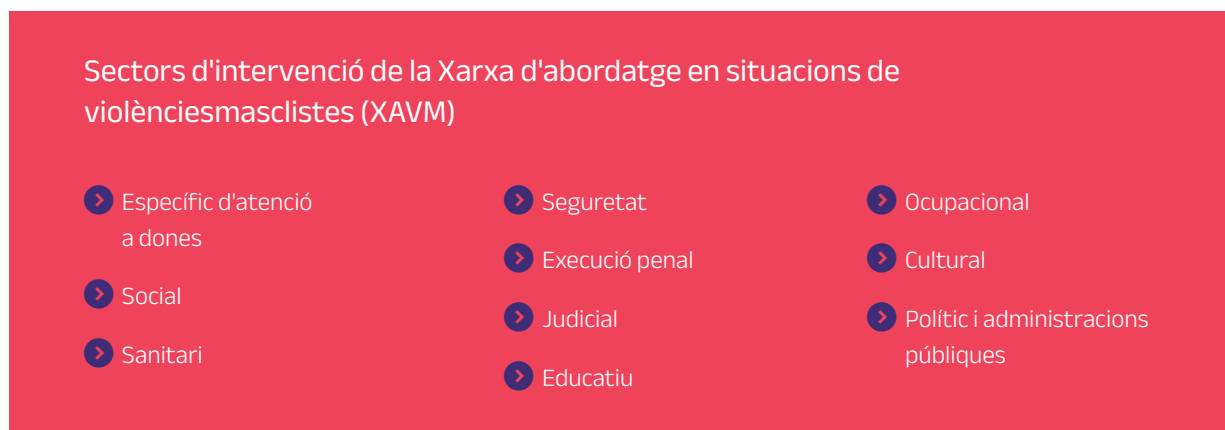
Dimensió sectorial i intersectorial: Aquestes dimensions requereixen aprofundir en els espais de coordinació intersectorial, a través del treball en xarxa i en circuits d'abordatge, però també hi ha una responsabilitat de no oblidar i treballar coordinadament i articuladament dins de cada sector. Un bon exemple d'això és tenir protocols intersectorials en els diferents circuits locals, comarcals i territorials, però també és molt important que hi hagi protocols sectorials que endrecin la intervenció dins de cada sector professional (salut, social, atenció a dones, entre d'altres). També que existeixin espais sectorials d'abordatge de les violències masclistes.

Per comprendre com operen les violències masclistes, com prevenir-les i com reparar-les, s'ha de desbordar el marc restrictiu del conflicte particular, tot entenent que es tracta d'una problemàtica política, social, econòmica i simbòlica global i estructural.

5.3. Abordatge intersectorial

Aquesta proposta d'abordatge intersectorial pren com a punt de partida el ja referit *model de centralitat en els drets i les necessitats de les dones, infàncies i adolescències*, per organitzar les intervencions destinades a garantir els seus drets.

S'identifiquen, com a mínim, els següents sectors d'intervenció:

Construir garanties als drets de les dones, al dret a una vida lliure de tota forma de violència masclista, exigeix un **treball en xarxa** permanent dels diferents sectors que hi intervenen, perquè dites garanties són part d'un procés interinstitucional i col·lectiu.

Per exemple, en relació al **dret a la seguretat**, si bé el sector judicial i els cossos de seguretat tenen funcions específiques i obligacions que han de complir amb diligència deguda, la seguretat de les dones ha de construir-se amb elles, amb les seves comunitats de pertinença i amb la XAVM.

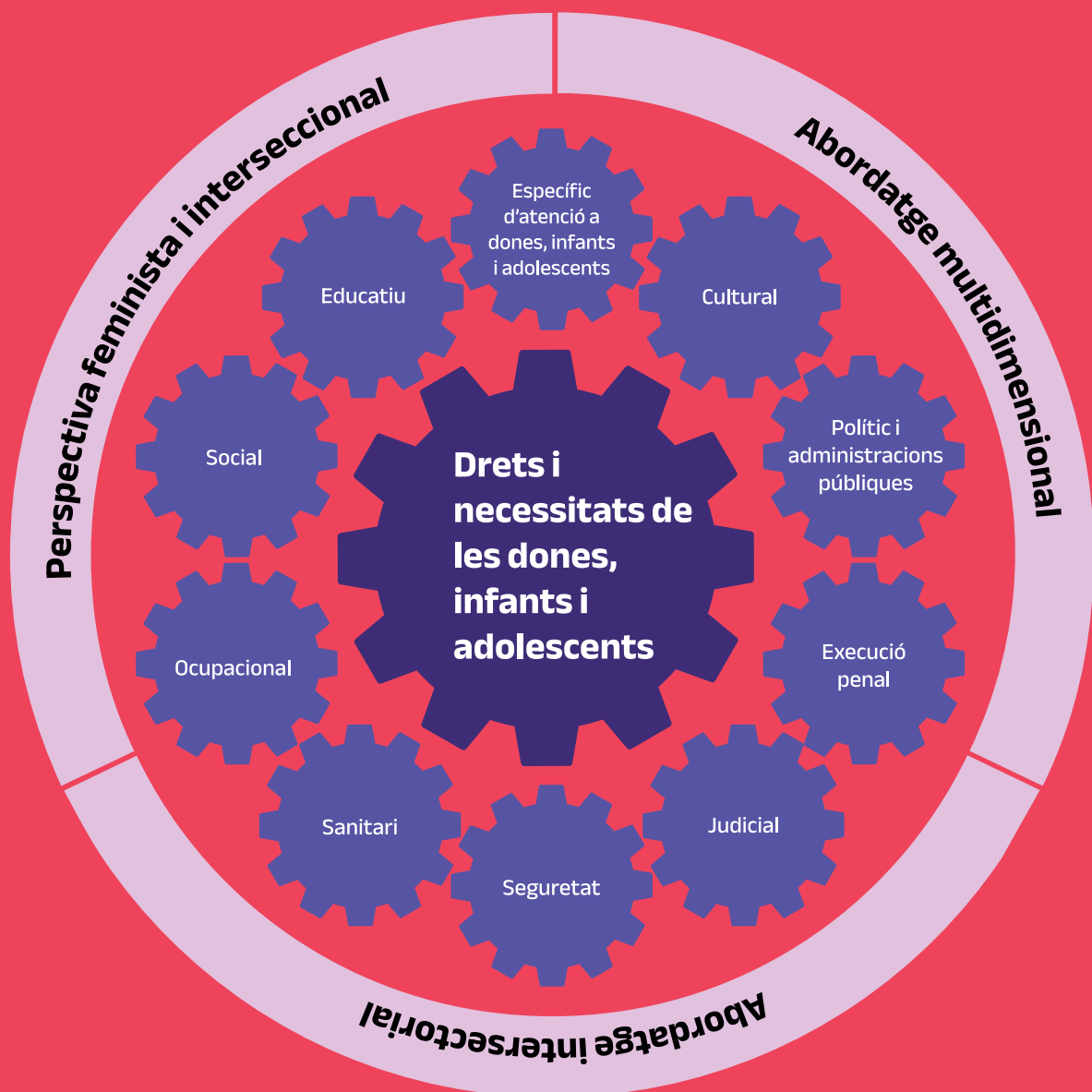
Es posa sobre la taula que garantir el dret a la seguretat no es pot reduir a l'obtenció d'una ordre de protecció, sinó que requereix d'una perspectiva d'intervenció comunitària. Això no vol dir que les ordres de protecció no siguin en moltes situacions imprescindibles, sinó que no són suficients.

És important aclarir que **les responsabilitats dels actors institucionals i dels actors socials i comunitaris no són les mateixes**. Els actors institucionals, a més de tenir la responsabilitat sobre la intervenció individual amb les dones, adolescents i infants que viuen violències masclistes, també han de tenir en compte i promoure la participació de la seva xarxa de proximitat per construir de forma col·lectiva la garantia de drets i la no-revictimització.

Es posa sobre la taula que garantir el dret a la seguretat no es pot reduir a l'obtenció d'una ordre de protecció sinó que requereix d'una perspectiva d'intervenció comunitària. Això no vol dir que les ordres de protecció no siguin en moltes situacions imprescindibles, sinó que no són suficients.

La següent figura il·lustra la relació entre sectors en l'abordatge de les violències masclistes. **Cal tenir en compte que els diferents llocs en el dibuix no marquen una gradació ni una prioritització temporal en la responsabilitat de intervenció per a garantir integralment els drets.** Hi ha serveis que tenen **competències específiques d'intervenció**, però tots els serveis i recursos tenen competències generals en matèria de prevenció i reparació davant les violències masclistes.

Abordatge intersectorial

5.3.1. El treball en xarxa com a garantia de la intersectorialitat

El treball en xarxa és la col·laboració que tres o més professionals estableixen partint de l'atenció, les necessitats i la identificació dels drets vulnerats de les dones, infants i/o adolescents en situació de VM ateses. Es dedueix la noció d'un saber en relació a la persona atesa que és el resultat de l'elaboració col·lectiva. Aquesta elaboració col·lectiva inclou les dones, adolescents i infants com a agents de saber, entenent que són les que millor coneixen les seves necessitats i les que, de forma autònoma, però informades i acompanyades, decideixen com fer-hi front.

Quan es parla de treball en xarxa, s'està incloent la interdisciplinarietat com a eina essencial del treball d'acompanyament en xarxa, i implica anar un pas més enllà de la mera coordinació (Ubieto 2009). Segons Ubieto, la coordinació es refereix als acords de col·laboració establerts entre serveis o institucions basats en programes d'actuació existents. És una definició descriptiva, de caràcter operatiu. Però més enllà de les coordinacions i derivacions, hi haurà moltes situacions on aquest treball intersectorial necessitarà del necessari anàlisi del "cas per cas". D'aquí la necessitat d'aprofundir en la cultura del treball en xarxa.

A continuació s'assenyalen algunes diferències entre la coordinació i el treball en xarxa:

Diferències entre la coordinació i el treball en xarxa

Coordinació	Treball en xarxa
Treball on-line o presencial bilateral	Treball on-line o presencial multilateral
Freqüència periòdica	Freqüència regular
Intercanvi d'informació	Construcció del cas (informació i debat)
Decisió unilateral	Decisió consensuada
Uni-multidisciplinar	Interdisciplinar
Incidència sectorial	Incidència intersectorial
Procediment oral	Procediment oral / escrit
Sense referents o diversos	Referent clar
Avaluació opcional	Avaluació consensuada

Per tant, destaquen tres principis bàsics del treball en xarxa:

1. **El saber com a elaboració col·lectiva**, que implica una actitud ètica per part de professionals, a l'entendre i acceptar que, com a professionals, no disposem de tot el coneixement i hem de mobilitzar i reconèixer el saber de la resta de professionals i serveis de la Xarxa, així com el de les pròpies dones, infants i adolescents ateses.
2. **La interdisciplinarietat no és el sumatori de sabers, sinó que implica quelcom més.** Cal treballar conjuntament sobre els punts de buit en el coneixement del cas, sobre els interrogants que es generen i que poden vulnerar drets. No es tracta d'abocar o compartir informació, sinó aconseguir l'enriquiment de les reflexions i propostes disciplinàries per les contribucions d'altres punts de vistes donats per disciplines interrelacionades.
3. **La participació i la corresponsabilitat com a exigència ètica.** Això implica entendre que les dones, adolescents i infants no només són subjectes, sinó agents de saber; acceptar que totes les respostes són incompletes i provisionals; reconèixer que "la solució" no existeix; respectar-se mútuament i reconèixer la confiança com a base de l'actuació.

El treball en xarxa permet:

- Produir col·lectivament sabers i propostes d'intervenció conjuntes, trobar una orientació i un acompanyament adient des dels diferents serveis.
- Dimensionar la problemàtica, les necessitats i les capacitats de les dones, infants, adolescents i professionals. Determinar quins són els drets que s'estan vulnerant.
- Operar com a espai de cura professional i de construcció de bones pràctiques davant la impotència i angoixa dels i les professionals.
- Veure de forma global la situació i ser-ne conscients de les diferents necessitats i obstacles particulars.
- Augmentar el coneixement mutu i la cooperació entre professionals i serveis de la xarxa.
- Renovar la motivació personal i l'interès de les persones professionals en relació la seva feina.
- Definir un marc conceptual i un posicionament comú davant les violències masclistes, alhora que es defineix un missatge comú i unitari davant la ciutadania.

Claus per garantir el treball en xarxa

1. **Fer un pacte previ per treballar des d'aquest model.** És important donar un pas més enllà del coneixement i les trobades entre professionals i serveis i plantejar-se el significat i les possibilitats del treball en xarxa.
2. **Acceptar un compromís i un posicionament ètic** davant les violències masclistes, que passa per no negar les dificultats i per reconèixer l'agència de dones, adolescents i infants, i la centralitat de les seves necessitats i del seu accés a drets.
3. També implica un **reconeixement del valor i la importància de les xarxes comunitàries** de les persones en la prevenció i en el procés de reparació integral, més enllà dels propis serveis, com a palanca de canvi. Per tant, s'ha de tenir en compte la perspectiva comunitària des del moment de la detecció i durant tot l'acompanyament.
4. **Elaborar un pla de treball conjunt** que impliqui als diferents serveis (incloent els serveis que proporcionen les entitats especialitzades) que estan intervenint i acompanyant les dones, infants i adolescents, que posi en el centre les seves autonomies, necessitats i drets.
5. Quan calgui, fer **derivacions de manera responsable**, acompanyada i àgil.
6. **Tenir professionals de referència** dins dels serveis.
7. Treballar de la mà amb les entitats que defensen els drets de les dones, adolescents i infants que viuen violències masclistes.
8. **Implicar serveis comunitaris**, que estan més a prop de la ciutadania i de les dones, infants i adolescents. Cal tenir en compte que la intervenció pot planificar-se també en l'àmbit comunitari, i amb altres membres de la família, sempre que això no posi en risc les dones, infants i adolescents, i es tracti de intervencions proposades o acceptades per les persones afectades per **les violències masclistes**.

06

Eixos d'intervenció

Eixos d'intervenció

06

Com ja s'ha dit, els drets tenen una funció organitzadora i orientadora de la intervenció. Això vol dir que, per establir les estratègies més adients, cal preguntar-se quins drets estan amenaçats i han estat vulnerats, quins riscos s'identifiquen i què s'ha de fer, des de les funcions i responsabilitats professionals, dels serveis, des dels poders públics, per garantir amb diligència deguda les obligacions que fan efectius els drets.

El Protocol marc actual proposa **dos eixos d'intervenció fonamentals, la prevenció i la reparació integral**, a diferència del model anterior que n'establia quatre (prevenció, detecció, atenció i recuperació). No s'han d'interpretar de forma seqüencial o independent, sinó **d'una manera circular, en permanent retroalimentació i entrecreuament**. Així, per exemple, quan es treballa

en la reparació, no només s'ha de fer pensant en la recuperació individual de les persones afectades, sinó que també calen estratègies perquè allò que està succeint a aquella dona, infant o adolescent no es torni a repetir, el que ens situa ja en la construcció de garanties de no repetició i en l'eix de prevenció.

Els eixos d'intervenció

D'altra banda, quan es treballa en la recuperació individual es posen en marxa estratègies per a que la situació de les dones, infants i adolescents no es cronifiqui, no empitjori o no augmentin els riscos. Aquesta mirada en la intervenció ens situa de forma creuada en la reparació i la prevenció individual.

I, per últim, quan es planifiquen polítiques i actuacions de prevenció i sensibilització dirigides a generar canvis culturals, socials i institucionals (prevenció estructural), aquestes han de nodrir-se de les incidències i problemàtiques identificades en les situacions concretes. Tot això té, també, un efecte reparador pel conjunt de dones, infants i adolescents que estan vivint o sortint de les violències masclistes, la qual cosa s'entrecrua de nou amb l'eix de reparació.

En aquest sentit, les estratègies més adients queden determinades per la finalitat de les intervencions. Així, s'estableixen dues grans finalitats per a cada eix d'intervenció.

- **Prevenció amb finalitat estructural** (prevenció estructural).
- **Prevenció amb finalitat individual** (prevenció individual).
- **Reparació amb finalitat de no repetició** (prevenció per la no repetició).
- **Reparació amb finalitat de recuperació** (prevenció per a la recuperació).

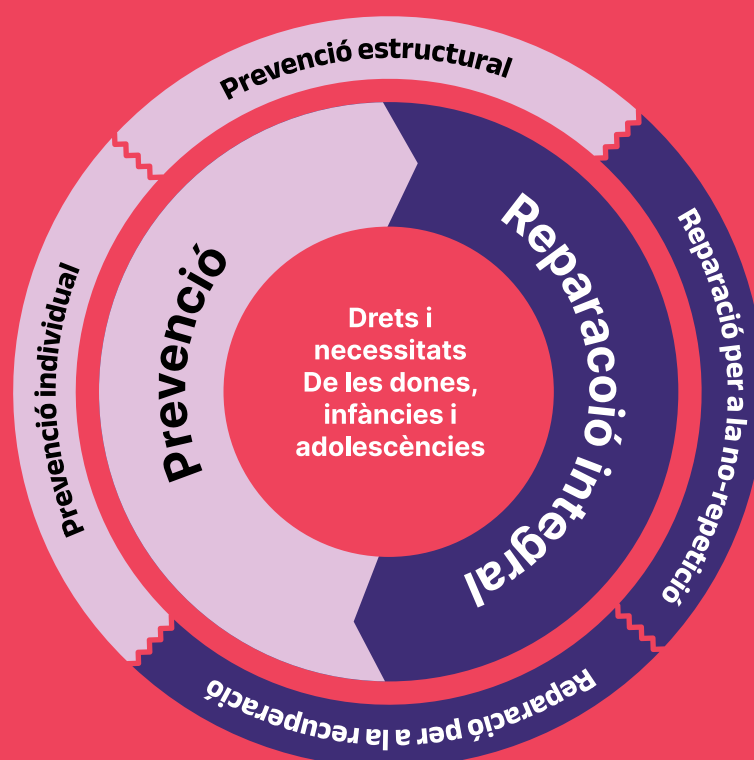
Tot i aquesta categorització, cal recordar que **les finalitats vinculades als eixos no tenen límits rígids**, sinó que treballen des de la imbricació, la constitució recíproca.

De fet, molts serveis i recursos ja intervenen així, conscients que, des del moment en què les dones, infants o adolescents es posen en contacte amb un servei per demanar informació davant d'una situació de violència masclista, es comença a treballar per prevenir noves expressions d'aquesta violència. Tenir consciència professional i institucional d'això ens porta a intervenir amb diligència deguda, entenent que cada intervenció no és un fet aïllat, sinó que té la finalitat última d'aconseguir la reparació integral.

Aquesta proposta trenca amb una altra idea del model anterior, la d'entendre que els serveis estan vinculats només a un eix d'intervenció. Aquest Protocol marc emfatitza la necessitat que tots els sectors, recursos i serveis puguin treballar en l'eix prevenció i en el de reparació integral, sense perdre de vista la circularitat i la retroalimentació dels eixos.

Així, per exemple, els centres educatius no només són claus en la prevenció, sinó també en la reparació integral, perquè poden construir garanties de no repetició, i tenen una responsabilitat cabdal en la detecció i l'acompanyament dels infants, adolescents i dones que travessen situacions de violències masclistes fora de l'àmbit educatiu, així com, evidentment, en la detecció, investigació, sanció i acompanyament (recuperació) de les violències masclistes que es produeixen en l'àmbit educatiu.

Esquema finalitats de les intervencions

6.1. La prevenció

Aquest eix d'intervenció és definit per la Llei 5/2008 com el conjunt d'accions encaminades a evitar o reduir la incidència de la problemàtica de **les violències masclistes** per mitjà de la reducció dels factors de risc, i impedir-ne, així, la normalització, i les encaminades a sensibilitzar la ciutadania en el sentit que cap forma ni manifestació de violència no és justificable ni tolerable (art. 3.c).

La prevenció fa referència, d'una banda, a les mesures per promoure la transformació social feminista per l'erradicació de les causes estructurals de les violències masclistes (prevenció estructural). Però també fa referència, d'altra banda, a la prevenció que s'organitza davant un cas concret, d'una forma concreta de violència masclista, per evitar noves expressions d'aquesta violència, la seva cronicitat o impacte.

La prevenció ha d'expressar-se en totes les dimensions assenyalades (veure capítol 5), o sigui en la dimensió política però també en la tècnica, en la dimensió individual i en la social-comunitària, en la dimensió sectorial -coordinadament dins el sector que sigui- i en la intersectorial.

Aquest eix té una fonamentació estructural molt important. És la primera eina que tenim per a fer realitat el dret de les dones, infants i adolescents a una vida lliure de violències masclistes. Per això ha de planificar-se i desenvolupar-se amb les dones, de qualsevol edat, nenes, adolescents, joves i grans i, en general, amb infants i adolescents, situant-les com agents transformadors, sense que el seu protagonisme sigui exclouent en cap cas de la responsabilitat dels poders públics.

6.1.1. La prevenció estructural

Es desenvolupa amb l'objectiu de generar canvis institucionals, socials i culturals. Comprèn les polítiques públiques de prevenció integral de totes les formes de **violències masclistes**.

El Govern de la Generalitat ha de garantir l'estratègia general de prevenció dins del Programa d'intervenció integral contra la violència masclista (en endavant PIIVM) vigent, que estableix els principis i les línies de treball (art. 84, Llei 5/2008) Tota la resta de poders públics, en els seus àmbits de competència, han d'articular la inter-

venció per a prevenir les violències masclistes alineades amb l'estratègia general del país. La prevenció exigeix el compromís de tots els sectors i de tota la comunitat.

Aquest eix s'entrecrua amb l'eix de reparació perquè es nodreix de les necessitats, els patrons de repetició i els àmbits d'incidència prioritaris identificats per la realitat dels casos. A més, com s'ha apuntat, la finalitat de no-repetició en l'eix de la reparació requereix desenvolupar estratègies preventives estructurals que garanteixin els canvis identificats com a necessaris. Finalment, les activitats de prevenció estructurals són reparadores per a les dones, infants i adolescents que viuen o han viscut violències masclistes.

Per exemple, la incidència les violències sexuals amb múltiples agressors necessita polítiques preventives estructurals que puguin remoure la forma d'entendre el poder i la sexualitat pels models de masculinitats dominants, deconstruir la cultura de la violació, que impliquin tota la comunitat en la creació d'espais segurs per a les dones, infants i adolescents. El desenvolupament d'aquestes polítiques públiques contribueix a construir garanties de no-repetició i, al mateix temps, té impacte en els processos de recuperació de les persones que han viscut situacions de violència sexual d'aquest tipus.

La prevenció té una fonamentació estructural molt important, és la primera eina que tenim per a fer realitat el dret de les dones, infants i adolescents a una vida lliure de violències masclistes. Per això ha de planificar-se i desenvolupar-se amb les dones, de qualsevol edat, nenes, adolescents, joves i grans, i en general, amb infants i adolescents, situant-les com agents transformadors, sense que el seu protagonisme sigui exclouent en cap cas de la responsabilitat dels poders públics.

Entre les eines fonamentals de prevenció estructural destaquem **la sensibilització, la difusió i promoció de drets, la formació especialitzada, la recerca i la promoció de masculinitats antimasclistes i igualitàries.**

Eines per a aconseguir aquesta finalitat:

- **La sensibilització:** fa referència al conjunt d'accions educatives, pedagògiques i comunicatives encaminades a generar canvis i modificacions en l'imaginari social que permetin avançar cap a l'erradicació de la violència masclista (art. 3.b).
- **La difusió i la promoció de drets** és part fonamental de la prevenció. Per fer realitat un model de centralitat en les dones, infàncies i adolescències ha de garantir-se, en tots els nivells d'intervenció, que aquestes coneguin els drets que tenen, el seu abast i els mecanismes per fer-los efectius. La difusió i la promoció ha de ser-hi sense discriminació, universal, accessible i integral.
- **La recerca**, en tant que permet conèixer o aprofundir el coneixement sobre les diferents formes i àmbits de les violències masclistes, les causes estructurals i els mecanismes efectius per a la seva erradicació, és una eina clau en matèria de prevenció.
- **La coeducació**, incloent l'educació afectivo-sexual, amb enfocament feminista interseccional.
- **La promoció de masculinitats antimasclistes i igualitàries:** es concreta en propostes transversals a totes les polítiques públiques. A més, impulsa una línia de treball específic amb homes, amb estratègies diferenciades per a la població adulta, jove, adolescent i la infantesa.
- **La formació especialitzada:** la llei 5/2008 ha definit els estàndards de diligència deguda que ha de garantir la formació, la qual ha de ser especialitzada, permanent, sistemàtica i obligatòria (Arts. 19, 76 ter.3).
- **L'acció comunitària**, en la reivindicació de necessitats i canvis, en la producció d'accions que ajuden al canvi cultural.

6.1.2. La prevenció individual

Es desenvolupa davant de cada situació concreta de violències viscudes, sigui una vivència individual o que afecti un grup de dones, infants i adolescents (col·lectiva). Fa referència a totes les mesures que les persones en situació de violències masclistes posen en marxa, amb l'acompanyament dels serveis, institucions i comunitats, per evitar, aturar, erradicar les violències i reduir el seu impacte. Aquest eix s'entrecrua amb el de reparació per la recuperació, ja que la finalitat de prevenir danys està present des del moment en què les violències masclistes es detecten, i és fonamental per tot el procés de recuperació. Comprèn també les intervencions amb agressors, les quals s'han de planificar atenent a l'edat dels mateixos, i dissenyar estratègies d'abordatge adaptades a cada cas concret, atenent les diverses interseccions de desigualtats.

6.2. La reparació integral

Està constituïda pel conjunt de mesures jurídiques, econòmiques, socials, laborals, sanitàries, educatives i similars, adoptades pels diversos organismes i agents responsables de la intervenció en l'àmbit de **les violències masclistes** que tenen per objecte garantir els drets reconeguts, per restablir tots els àmbits danyats, sense revictimització i garantint-ne la no-repetició.

La reparació integral s'orienta pel model de centralitat de les dones, infants i adolescents, i a partir dels seus drets vulnerats o en risc de vulneració i les seves necessitats. Implica la necessitat d'identificar tots els àmbits i drets afectats per les VM. A vegades no es tracta només de tornar a l'estat previ a la violència -que és un objectiu mínim, el punt de partida de la reparació-, perquè la situació prèvia pot ser també d'una intersecció de vulneracions socials, sinó de garantir integralment els drets de les persones en situació de violència masclista i promoure les transformacions personals, socials, comunitàries, institucionals necessàries per a que tals formes de VM no tornin a succeir.

La reparació integral ha d'expressar-se també en totes les dimensions descrites al capítol 5, o sigui en la dimensió política però també en la tècnica, en la dimensió individual i en la social-comunitària i en la dimensió sectorial -organitzada coordinadament en cada sector - i en la intersectorial.

6.2.1. La reparació per a la no-repetició

Comprèn les polítiques públiques per garantir el dret a una vida lliure de violències masclistes, encaminades a garantir la no-repetició d'aquestes violències. L'instrument de planificació de la política pública és el Programa vigent d'Intervenció integral contra les violències masclistes (art. 84).

Aquesta finalitat pren com a punt de partida la detecció de les violències masclistes institucionals, tant les vinculades a omissions com a males pràctiques que vulneren drets de les dones, infants i adolescents o no tenen en compte les seves necessitats. Així, tenen per

finalitat erradicar les pràctiques institucionals, interinstitucionals i intersectorials, socials o comunitàries que revictimitzen i impedeixen l'erradicació de les violències masclistes.

Les garanties de no repetició són un estàndard del dret internacional dels drets humans en matèria de reparació integral. Es refereixen a les mesures implementades per les administracions públiques, que comprometen als poders públics i a la societat en el seu conjunt, per garantir que les violacions als Drets Humans mai tornin a passar, així com per evitar processos de victimització sobre aquelles persones que es troben en risc potencial de patir-les.

L'eix de reparació per la no-repetició s'entrecrua amb l'eix de prevenció estructural, ja que les polítiques públiques destinades a erradicar les violències masclistes institucionals són polítiques que generen canvis estructurals en les institucions que treballen per garantir el dret a una vida lliure de violències masclistes.

6.2.2. La reparació per a la recuperació

Aquesta finalitat orienta la intervenció des de la detecció inicial i continuada i tot l'acompanyament (que inclou l'atenció, assessorament i tractament) a les dones, infants i adolescents, per garantir l'accés efectiu als drets reconeguts.

La investigació i la sanció dels fets, en l'àmbit jurisdiccional i competencial que correspongui, pot ser part o no del procés de recuperació. Aquest procés acaba quan s'aconsegueix el restabliment de totes les àrees i àmbits danyats per la situació viscuda, és per tant, un procés de desvictimització realitzat per les mateixes dones, infants i adolescents, el qual comporta un cicle vital personal i social de les mateixes.

L'eix de reparació per la recuperació s'entrecrua amb l'eix de prevenció individual, ja que és essencial treballar la prevenció de danys majors quan es planteja la intervenció i com a part de la pròpia recuperació.

Eines per aconseguir la reparació integral

- ▶ Detecció
- ▶ Acompanyament integral
- ▶ Valoració integral dels riscos
- ▶ Investigació i sanció

Eines per aconseguir aquesta finalitat:

DETECCIÓ

Es fa amb la posada en funcionament d'instruments teòrics i tècnics per identificar i fer visible les violències masclistes, tant si apareixen de forma esporàdica com de forma estable, i per conèixer les situacions en les quals s'ha d'intervenir, per tal d'evitar-ne el desenvolupament i la cronicitat (art. 3.d. Llei 5/2008 de 24 d'abril).

És important remarcar que no és una fase inicial i tancada de la intervenció, sinó una pràctica conjunta i contínua entre les professionals i les dones, infants i adolescents, necessària per la garantia de drets (veure capítol 3), i que requereix una mirada integral quant a formes i àmbits de les violències masclistes (veure capítol 4). Les persones professionals que treballen en l'atenció directa saben que, encara que les dones, infants i adolescents explicitin algunes formes de violències masclistes en un àmbit concret, habitualment altres formes més invisibilitzades, ocultes i normalitzades poden estar donant-se, haver-se donat en el passat o activar-se amb el propi procés de recuperació i sortida. És essencial abordar-les totes durant la intervenció.

Cal valorar i avaluar no només els riscos sinó també les necessitats de les dones, infants i adolescents en cada situació i en tots els àmbits que les envolten, per garantir un acompanyament integral i alhora reparador.

Així, la detecció s'ha de mantenir activa al llarg de tot el procés de recuperació perquè permet organitzar l'acompanyament, les prioritats, avaluar els riscos actuals, donar resposta a les noves necessitats i garantir els drets vulnerats o amenaçats. Tot això és el que coneixem com a seguiment i actualització de la detecció.

L'ACOMPANYAMENT INTEGRAL

És la principal eina d'intervenció amb dones, infants i adolescents. Fa referència al conjunt d'accions destinades a una persona per a que pugui superar les situacions i les conseqüències generades per **les violències masclistes** en els àmbits personal, familiar, laboral i social, tot garantint-ne la seguretat i facilitant-li la informació necessària sobre els recursos i els procediments (art. 3.e).

Aquest acompanyament, com tota la intervenció, ha de fer-se des de l'enfocament feminista i interseccional, oferint una escolta activa a les dones, adolescents i infants. Ha de facilitar la identificació de les seves necessitats i informar de manera clara i comprensible sobre els drets, els serveis i recursos, especialment els d'urgència i protecció, però també els de referència per atendre futures consultes, dubtes i noves necessitats.

S'ha de garantir la coordinació necessària per a fer efectiu el dret a l'atenció jurídica (art. 41) i a l'assistència jurídica gratuïta (art 42) a les dones, infants i adolescents que pateixen o han patit qualsevol de les formes de violències masclistes reconegudes.

Tots els espais que fan detecció, atenció -acompanyament i/o tractament han de poder proporcionar a les dones, infants i adolescents, si així ho requereixen, un informe en els termes acordats per a cada servei. Cal garantir el dret d'accés a la informació produïda a partir de la intervenció professional i institucional. Es garanteix, d'aquesta manera, el dret d'accés a la informació produïda a partir de la intervenció professional i institucional.

És important que aquests informes, en la mesura en què sigui possible, s'elaborin Interdisciplinàriament i en xar-

xa, i que es defugui d'interpretacions revictimitzadores. Els equips professionals que hagin d'elaborar aquests informes a petició de les dones, infants i adolescents han de rebre l'acompanyament de la institució o del servei, amb l'assessorament jurídic necessari que s'ha d'entendre a la compareixença possible en judicis, en relació amb la seva funció professional.

Per tal d'orientar aquesta tasca professional, es farà una guia per a l'elaboració d'informes i l'acompanyament de professionals en les obligacions que se'n derivin.

L'acompanyament amb diligència deguda implica també acompanyar les dones, infants i adolescents en l'expressió i la clarificació de les situacions de violència viscuda, personalitzant l'atenció a partir de la comprensió de les seves demandes, expectatives i de la seva autonomia, treballant molt especialment la noció d'autonomia progressiva i interès superior d'infants i adolescents.

És important també defugir de la reinterpretació dels fets i facilitar elements en el discurs que ajudin a la reformulació i a la reflexió conjunta. Cal evitar actituds paternalistes i judicis de valor sobre les actuacions i decisions de les dones, infants i adolescents, tot i que rebutgin els recursos i serveis oferts i decideixin utilitzar els seus propis recursos.

La detecció, que pot fer-se des de recursos socials, sanitaris, de seguretat, judicials, laborals, d'assessorament a dones, educatius i comunitaris, requereix d'una immediata valoració del cas i de la situació de risc, mitjançant indicadors específics que poden ser força diferents segons quina sigui la casuística (formes i àmbits de violències masculines compromesos, interseccions presents, etc.).

LA VALORACIÓ INTEGRAL DELS RISCOS

La noció de risc, que és molt àmplia en matèria de violències masculines, ha de concretar-se en relació a l'especificitat de les intervencions que siguin necessàries en un moment determinat. El punt de partida és que el risc de patir violències masculines és generalitzat i té a veure amb les conseqüències de viure en una societat patriarcal i no igualitària.

Aquest context de risc es concreta en les situacions en les quals intervenim, per això és important disposar d'eines que permetin identificar, per exemple, el risc que succeeixin a curt termini actes violents greus per part de la seva parella o ex parella, com fa el Protocol de valo-

ració del risc de violència de parella contra la dona (RVD-BCN) i el protocolo de valoración forense urgente del riesgo de violencia de género, elaborat pel Consejo Médico Forense del Ministerio de Justicia de l'Estat espanyol.

Però també cal tenir en compte les limitacions d'aquestes eines i, per tant, la necessitat de treballar i de desenvolupar diferents recursos que millorin la capacitat per fer valoracions de risc més ajustades. Aquests recursos han de tenir en compte:

- No reduir la valoració dels riscos a la possibilitat de patir actes violents greus, sinó ampliar el risc a qualsevol manifestació nova de violència sobre les dones, infants i adolescents, ja que tenen dret a obtenir prevenció i protecció immediata i integral.
- El risc no ha d'entendre's com a sinònim de risc de patir violència física, sinó comprendre també el risc psicològic, econòmic, laboral o social. És a dir, ha de comprendre els diferents àmbits de la vida que poden veure's afectats per una situació concreta de violència. Això és necessari per poder dimensionar la violència, planificar les intervencions, prioritzar conjuntament amb les dones, infants i adolescents les necessitats immediates i urgents, així com les necessitats que són igualment importants però no tenen el component d'urgència.
- El risc no ha de reduir-se només a l'àmbit de la parella. Cal poder fer valoracions de risc en relació a les diferents formes i àmbits en què es produeixen.
- Desterrar prejudicis i estereotips en relació al risc que esbiaixen la valoració, per exemple, no considerar el risc de suïcidi.
- Incloure les opinions i les percepcions de les dones, infants i adolescents en la valoració. S'ha de tenir en compte que la por i la inseguretat percebuda vulneren per se els drets humans i que s'ha de trencar amb la idea desvaloritzada d'allò que les dones, infants i adolescents pensen, senten i diuen.

A més de desenvolupar noves eines de valoració de risc, hem de tenir en compte la necessitat de millora permanent de les existents. En aquest sentit la Llei 5/2008 de 24 d'abril estableix els mínims que ha de garantir l'avaluació del risc policial per part de la PG-ME (art. 31.5):

- L'avaluació ha d'ésser **individualitzada i adaptada** al tipus de violència concreta.

- S'ha de basar en la **percepció subjectiva de risc** de la mateixa dona, la relació de poder, afectiva, de dependència emocional o econòmica entre aquesta i l'agressor, la durada i tipus de les violències patides, el suport familiar i comunitari de les dones, l'existència de procediments judicials en curs entre ambdós, i l'existència de factors de vulnerabilització i d'apoderament de les dones.
- L'avaluació de risc ha d'incloure el **risc que poden patir els fills i filles** de la dona.

Aquest Protocol marc desenvoluparà diferents eines de valoració del risc.

INVESTIGACIÓ I SANCIO

La investigació i la sanció no sempre formen part dels processos de recuperació de les dones, infants i adolescents. Les dones no sempre judicialitzen les violències viscudes, ni tampoc és sempre una necessitat prioritària. De fet, són poques encara les que ho fan.

Per a que això sigui una realitat, la investigació i sanció han d'enfortir la perspectiva victimològica i donar garanties de no-revictimització.

Per exemple, sovint els temps, les necessitats i les possibilitats de les dones, infants i adolescents de sostenir un procés d'investigació i sanció no són els mateixos que marquen els cossos de seguretat i els operadors jurídics (fiscalia, advocacia o judicatura). Això requereix arribar a acords amb les dones, garantint el respecte als seus drets, ritmes i autonomia en la presa de decisions.

És clau desenvolupar la coordinació i la col·laboració entre tots els organismes que poden aportar informació valuosa per les tasques d'investigació i sanció, i garantir la formació contínua i especialitzada i capacitació del personal.

Per tal d'aconseguir aquest objectiu, també és clau desenvolupar la coordinació i la col·laboració entre tots els organismes que poden aportar informació valuosa per aquestes tasques i garantir la formació contínua i especialitzada prevista per la llei (arts. 18 i 19), en particular la formació específica d'especialització i capacitació de:

- Personal inspector de treball.
- Personal judicial i no judicial al servei de l'Administració de justícia.
- Personal dels cossos de seguretat.
- Personal de l'Institut de Medicina Legal i Ciències Forenses de Catalunya adscrit a les unitats de valoració forense integral (s'ha de garantir des de les primeres actuacions en el procediment judicial l'especialització dels metges forenses, que han de formar part de les unitats de valoració forense integral).
- Personal de tots els serveis de la Secretaria de Mesures Penals, Reinserció i Atenció a la Víctima.
- Personal de la Fiscalia a Catalunya que intervingui en els processos judicials relacionats amb les violències masclistes.

En relació als continguts bàsics que ha d'incloure la formació, la llei estableix: "En els cursos de formació a què fa referència aquest article s'hi han d'incloure la perspectiva de gènere, les causes estructurals i socials de les violències masclistes, les seves característiques, causes, efectes i conseqüències, i la intersecció d'altres identitats amb les violències masclistes".

En els cursos de formació s'hi han d'incloure la perspectiva de gènere, les causes estructurals i socials de les violències masclistes, les seves característiques, causes, efectes i conseqüències, i la intersecció d'altres identitats amb les violències masclistes.

Prevenció estructural (social-cultural)

- ✓ Estratègies nacionals, comarcals i locals per prevenir les VM.
- ✓ Es proposa revertir imaginari i pràctiques socials, institucionals, i relacions de poder que permeten i alimenten les VM
- ✓ Eines: sensibilització, difusió i promoció de drets, formació especialitzada, investigació i recerca, promoció de masculinitats igualitàries i antimasclistes

Per garantir la no repetició

- ✓ Detecció de les VM institucionals
- ✓ Transformació de pràctiques institucionals, interinstitucionals i intersectorials, socials, comunitàries que revictimitzen.

Prevenció situada al cas concret (individual o colectiva)

- ✓ Mesures per evitar, aturar, erradicar les VM i reduir el seu impacte.
- ✓ Es treballa des de la detecció inicial.
- ✓ Comprèn també la Intervenció amb agressors.

Per la recuperació

- ✓ Detecció inicial i continuada
- ✓ Acompanyament: atenció, assessorament, tractament
- ✓ Accés efectiu als drets
- ✓ Valoració integral dels riscos Investigació i sanció

6.3. La retroalimentació i l'entrecreuament permanent entre els eixos i les finalitats d'intervenció

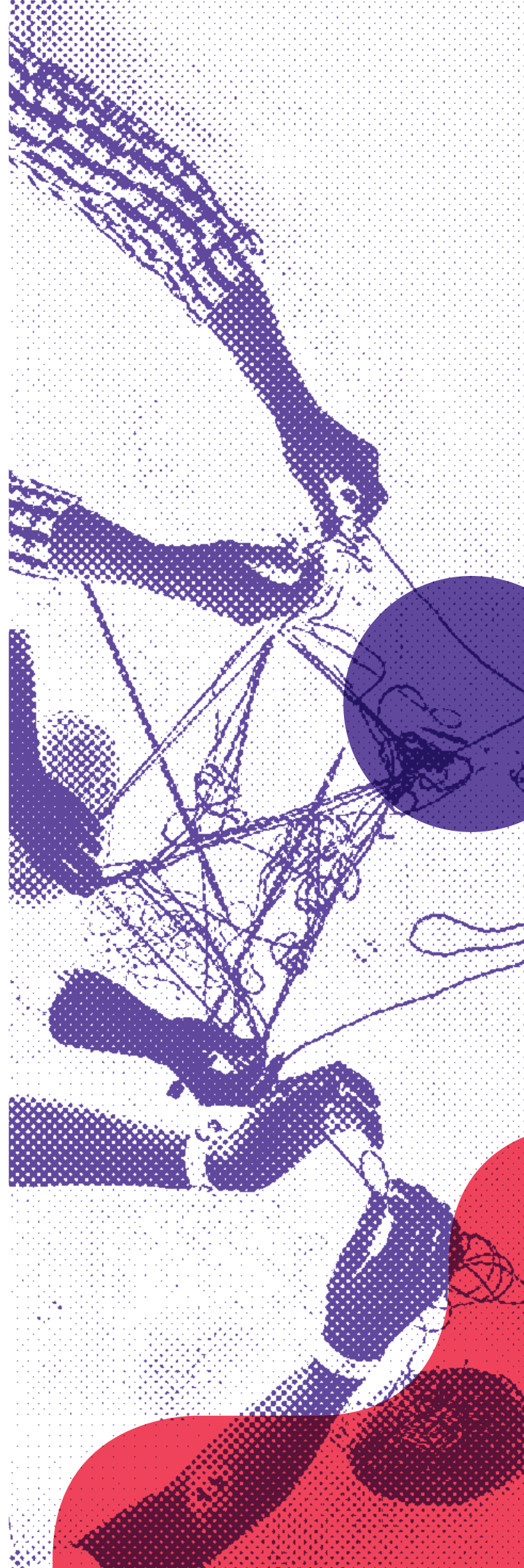
La prevenció i la reparació integral s'organitzen des d'una lògica circular i en constant retroalimentació. Així, les finalitats d'ambdós eixos es complementen i s'enforteixen recíprocament.

La prevenció individual, que es treballa en cada cas concret, és part també del procés de recuperació integral de les violències viscudes. Aquest procés requereix per dur-se a terme que s'evitin nous episodis, que es redueixin els riscos i que es previnguin danys. Sense prevenció individual no podem iniciar un procés de recuperació. Es construeix així la seguretat positiva, com a eina de prevenció de la repetició i de la cronicitat de les violències masclistes.

D'altra banda, el dret a la reparació integral s'ha desenvolupat comprenent que, des del moment en què es fa la detecció, es comença a treballar en el marc de la reparació.

La reparació integral també té la finalitat de construir garanties de no-repetició. Aquestes fan referència a les transformacions socials, institucionals, polítiques, culturals, materials i simbòliques necessàries per a que les violències identificades no tornin a repetir-se. O sigui, estem davant d'un estàndard de drets humans que qualifica l'obligació de reparació integral i de prevenció estructural.

Crear, des de la intervenció, garanties de no-repetició vol dir identificar, a partir dels casos concrets, quins canvis estructurals són necessaris, assumint que les violències masclistes tenen un component d'omissions o males pràctiques institucionals que fa possible la seva persistència. És així com la reparació per a la no-repetició esdevé prevenció estructural.

07

Cures i drets de les
persones professionals

Cures i drets de les persones professionals

07

La diligència deguda implica també centrar-se en els drets i les necessitats de les persones treballadores i professionals que intervenen directament amb dones, infants i adolescents en situació de violències masclistes, ja que la cura i el benestar d'aquests equips és també fonamental per la garantia de drets de les persones ateses.

Els equips professionals que acompanyen quotidianament dones, infants i adolescents que viuen violències masclistes estan exposats a alts nivells de desgast que poden arribar a l'esgotament professional o *burnout*. El seu treball s'enfoca en problemàtiques concretes que tenen causes estructurals d'alta complexitat. A més, aquest sector social i de cures, en el qual treballen molts dels equips, ha estat històricament precaritzat quant a condicions laborals, perquè és un sector feminitzat, amb l'històric conseqüent pel que fa al reconeixement social i les condicions de desenvolupament.

Per aquest motiu, quan parlem de cures, parlem de la necessitat de polítiques públiques que reconeguin el valor de les entitats feministes i les seves professionals que lluiten des de fa anys contra les violències masclistes, i que això es tradueixi en polítiques de veritable suport i dignificació. Això implica polítiques públiques que permetin millorar aquestes condicions, que garanteixin efectivament la formació professional, ja que són tasques que requereixen alts nivells de formació i especialització, i que promoguin mecanismes que facin sostenible i desitjable la permanència en la intervenció directa **en situacions de violències masclistes. Les cures han de regenerar** quotidianament el benestar bio/psico/social/laboral de les persones professionals i dels equips.

Els equips professionals que acompanyen quotidianament dones, infants i adolescents que viuen violències masclistes estan exposats a alts nivells de desgast que poden arribar a l'esgotament professional o *burnout*. Per aquest motiu, quan parlem de cures, parlem de la necessitat de polítiques públiques que reconeguin el valor de les entitats feministes i les seves professionals que lluiten des de fa anys contra les violències masclistes.

7.2. Les cures com a part de la garantia de drets

7.2.1. Responsabilitat institucional, col·lectiva i compromís individual

S'entenen les cures com la diligència deguda de l'obligació de garantir els drets i les cures de les treballadores i professionals de la Xarxa d'abordatge de les violències masclistes.

Les cures de les persones professionals són part de la responsabilitat institucional de les organitzacions de les quals depenen recursos i serveis que fan intervenció davant situacions de violències masclistes.

Les cures també són part de la responsabilitat col·lectiva que han d'assumir les entitats del tercer sector que presten serveis terciaritzats, directament o indirectament, en matèria de violències masclistes, i han d'estar incloses en els projectes.

Finalment, les cures han de promoure's i assumir-se responsablement per part dels propis treballadors i treballadores i professionals de la xarxa, amb el compromís subjectiu amb l'autocura i amb la cura dels equips. Aquest és un component de la responsabilitat professional.

En l'organització de les cures i de les garanties de drets s'ha de prestar atenció i treballar per a la millora a diversos nivells. A continuació es recullen algunes característiques d'aquest context:

- Cal **atendre les desiguals condicions de treballs persistents que afecten professionals** que treballen en intervenció en situacions de VM, en funció dels sectors (especialitzat en l'atenció a dones, social, sanitari, judicial, de seguretat, entre altres) dels que depenen, per revertir-les.
- El treball de les persones professionals de recursos d'abordatge a les violències masclistes, suposa contacte quotidià amb problemàtiques socials complexes, estructurals, i amb emocions i sentiments com

el patiment, la por, l'angoixa o l'ansietat. **S'ha de considerar com a part de l'impacte previsible, el burnout** o síndrome del desgast professional, associat a l'estrès, a conseqüència de la pressió assistencial, a la manca de temps per a l'atenció, a l'alta burocratització, i les sobrevingudes gestions urgents.

- Els **conflictes ètics no resolts** que es donen especialment en l'abordatge de les VM són una altra causa de l'esgotament i la frustració de les professionals. Conflictes que es donen quan hi ha un xoc entre els valors personals i els deures professionals poden donar lloc a l'autoqüestionament de la pròpia feina, del que significa ser bones professionals.
- La **tendència a l'aïllament professional**, provocat també per models d'organització administrativa que fragmenten els serveis i tendeixen a crear conflictes competencials entre aquests, alhora que les persones usuàries es troben sovint recorrent d'un servei a l'altre.
- La majoria de serveis que acompanyen les dones, infants i adolescents estan compostats per **equips feminitzats que, moltes vegades tenen càrregues o sobrecàrregues de tasques de cura en els propis àmbits de la vida familiar**, per la persistència de la divisió sexual del treball i de la feminització de les cures.
- La **persistència de bretxes salarials** fa que aquestes tasques feminitzades rebin un reconeixement i un valor social menor, fet que es tradueix en pitjors condicions de treball, precarietat i inestabilitat a la feina.

Aquestes especificitats que generen desigualtats, riscos, malestars, i vulneració de drets de les persones professionals han de ser ateses pels poders públics dels quals depenen els diferents serveis, tot desenvolupant les polítiques públiques adequades per revertir, prevenir, reparar i garantir les cures i els drets de les professionals.

7.2.2. Mesures de cures i drets que s'han de garantir a les persones professionals

1. Formació especialitzada, contínua, sistemàtica, obligatòria i permanent (Art. 19 Llei 5/2008)

El Govern ha de garantir la formació amb aquestes característiques per a tots i totes les professionals que treballen en intervenció en situacions de violència masclista.

La formació ha d'incloure els coneixements i perspectives amb els quals cal comptar, les habilitats que cal desplegar i les actituds que cal adoptar per a garantir l'abordatge ampli de totes les formes de violència masclista que pateixin dones, infants i adolescents.

També ha d'enfortir el treball en equip interdisciplinari, el treball en xarxa, el coneixement dels recursos, serveis i prestacions disponibles i fonamentalment dels drets de les dones, infàncies i adolescències i els mecanismes per fer-los efectius integralment. Ha d'incloure programes de suport i cura de les professionals implicades en el tractament de la violència masclista per tal de prevenir i evitar els riscos laborals associats a aquesta activitat professional. S'ha de garantir a tots els professionals, amb independència del tipus de vinculació que tinguin amb l'administració competent (art. 19 4º paràgraf).

La Direcció General per a l'erradicació de les violències masclistes és l'encarregada de liderar el pla de formació integral per a l'erradicació de les violències masclistes, que, de manera coordinada, hauran de desenvolupar altres organismes responsables

de la formació dels empleats i empleades públiques com el Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada, l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya, o l'Escola d'Administració Pública de Catalunya. El pla de formació integral ha d'establir els continguts que han d'integrar la formació i construir els itineraris comuns de formació, els itineraris específics segons els espais professionals i els nivells i metodologies d'avaluació, a fi de donar compliment a la llei. La coordinació es durà a terme en el marc de la CNVM, en el Grup de Treball de Formació.

Tots els organismes, institucions, entitats que fan intervenció, sigui en l'eix de prevenció o en el de reparació integral, en matèria de violències masclistes, han de garantir la disponibilitat de temps en horari laboral i recursos per a que les persones treballadores i professionals puguin accedir als nivells de formació (bàsica o capacitadora, art. 18) que correspongui segons les seves funcions.

2. Treball en equip i treball en xarxa

Els serveis i les institucions han de promoure una intervenció que asseguri el treball en equip i en xarxa. Malgrat que les lògiques de les administracions i dels serveis públics tendeixen a fragmentar les competències i especialitats, és responsabilitat de les institucions i dels serveis garantir el treball interdisciplinari intern i en xarxa, tal com estableix aquest Protocol en els seus diferents capítols. El treball compartit millora la qualitat de la intervenció i permet canalitzar l'estrès, a través de la resolució de dubtes i de la presa de decisions compartides.

3. Programes d'acompanyament, reflexió i cura professional

Aquests programes han de desenvolupar-se des de les diferents institucions responsables de serveis que intervenen en violències masclistes, i han de tenir els següents objectius bàsics:

- Promoure institucionalment espais de cura col·lectiva i d'autocura, de reflexió i de suport en el desenvolupament del rol professional.
- Desenvolupar mesures de prevenció, detecció i reparació de la síndrome d'esgotament professional (*burnout*).
- Construir i incorporar bones pràctiques i intervencions amb diligència deguda amb la població usuària del servei i també en relació a l'organització de la feina, la gestió de conflictes en els espais laborals i d'intervenció interdisciplinària.
- Construir i compartir estratègies per afrontar situacions d'especial gravetat i d'urgència en la intervenció professional.
- Promoure reflexions que permetin treballar la frustració en relació amb l'impacte de les intervencions. Les persones professionals no han d'esperar que la seva actuació sempre reverteixi la situació de violència masclista viscuda per les dones, infants i adolescents. L'èxit i l'obligació del sistema (a través dels seus professionals) és oferir el màxim de recursos i acompanyar els processos de recuperació des d'un model centrat en les necessitats i els drets de la població amb la qual intervenen.

- Prevenir l'estrès laboral.
- Facilitar l'acompanyament permanent i l'atenció psicològica especialitzada en violències masclistes, grupal o individual, per desenvolupar habilitats, eines, coneixement especialitzat i fortaleces per afrontar casos d'alt impacte en les persones professionals.
- Garantir l'assessorament jurídic necessari per les professionals que han d'elaborar informes a petició de les dones, infants i adolescents, i han de compareixer en judicis, en relació amb la seva funció professional. Cal fer-ho de forma conjunta quan hi ha hagut la intervenció de diferents serveis, a través de supervisions especialitzades.
- Detectar situacions de violència de segon ordre.
- Promoure la incorporació de l'enfocament feminista interseccional.
- Aprofundir el treball en xarxa i les aliances territorials entre les professionals.

Aquestes mesures han de considerar-se les mínimes a garantir a totes les persones professionals que fan intervenció en relació a les violències masclistes. Els diferents poders públics dels quals depenen els serveis especialitzats poden ampliar aquestes mesures, sempre en atenció al principi de progressivitat-no-regressivitat, ja que comprometen drets fonamentals de les treballadores.

Mesures de cures i drets que s'han de garantir a les persones professionals

7.3. Mesures per a la intervenció davant de situacions de violències de segon ordre

La Llei 5/2008 reconeix la violència de segon ordre (art. 4.2.g) com una forma específica a la qual estan exposades les persones que donen suport a les dones, infants i adolescents en situació de violències masclistes, entre les quals destaquen per les seves funcions, les professionals de la Xarxa d'abordatge de les violències masclistes.

La llei assenyalava que aquesta violència inclou els actes que impedeixen la prevenció i la reparació integral de les dones, infants i adolescents. Pot expressar-se a través de violència física o psicològica, represàlies, amenaces, humiliacions i la persecució contra les persones que donen el suport esmentat.

7.3.1. Mesures de prevenció

- **Formació especialitzada** per la detecció, intervenció, reparació integral de les violències de segon ordre.
- Elaboració de **mesures o protocol intern dels serveis** per augmentar la seguretat de les treballadores i per minimitzar l'impacte de les violències de segon ordre que es puguin produir. Aquestes mesures o protocols han de desenvolupar-se de forma participada amb els equips professionals dels serveis i amb el suport de la institució responsable. Cal assegurar accions continuades per socialitzar i implementar aquestes mesures al conjunt de treballadores i treballadors de cada servei.
- **Creació d'espais per treballar l'anàlisi de les violències de segon ordre** dins dels circuits d'abordatge de les violències masclistes, els quals permetin obtenir informació sobre les mateixes, així com compartir mesures i crear-ne de comunes.
- **Incorporació de les violències de segon ordre** en la supervisió de casos.

7.3.2. Mesures de reparació integral

- **Eines de detecció i registre.** Identificació d'aquestes violències vinculades als expedients i a les memòries dels serveis.
- **Acompanyament i atenció psicològica** especialitzada grupal o individual quan es produeix algun cas.
- **Assessorament i suport jurídic gratuït** per la defensa dels drets i la integritat de les treballadores i treballadors.
- **Elaboració dels serveis i equips de propostes de garanties de no-repetició** en relació a les situacions de violència de segon ordre viscudes.

7.4. Servei d'Intervenció en crisi (SIC)

Es tracta d'un servei d'atenció i assistència psicològica immediata davant de casos de crisis greus (o extremes), conseqüència d'una situació de violència masculista, que també s'ofereix a les professionals que intervenen en el cas.

L'objectiu és mobilitzar els recursos de les professionals afectades per influir positivament en el funcionament psicològic durant el període de crisi, de dol i de patiment extrem, i atenuar, d'aquesta manera, l'impacte immediat sobre els equips dels serveis i recursos de la Xarxa.

L'activació es preveu específica, però no exclusivament, en el Protocol d'actuació davant dels feminicidis (2021). Poden demanar-la les mateixes persones professionals, davant de casos de crisis greus, i també han d'oferir-la les delegades territorials del departament competent en polítiques públiques per a l'erradicació de les violències masculistes.

L'assistència psicològica immediata per atendre la situació d'emergència es duu a terme a través de psicòlogues expertes en violències masculistes i en intervencions en situacions de crisi.

08

Coordinació nacional

La Comissió Nacional per a una Intervenció Coordinada contra la Violència Masclista (CNVM) és el màxim òrgan de coordinació interinstitucional, d'impuls, seguiment, control i avaluació de l'abordatge de les violències masclistes (Art.82 Llei 5/2008).

La CNVM està composta per un plenari de caràcter polític que es reuneix de forma ordinària dues vegades a l'any, tres grups estables de caràcter permanent, una secretaria tècnica i grups de treball per raó de matèria i de territori de caràcter transversal i temporals creats amb un objectiu concret.

La CNVM, com a plenari, és un òrgan polític presidit i coordinat per les persones titulars del departament, la secretaria i la direcció general competent en polítiques d'erradicació de les VM. Hi participen, com a vocalies, les persones titulars de serveis territorials, departaments de la Generalitat, circuits territorials d'abordatge de les violències masclistes, el Consell Nacional de Dones de Catalunya i les diferents entitats i òrgans involucrades i compromeses en la prevenció i reparació de les violències masclistes a Catalunya. Tots els grups de treball, permanents i temporals, són de caire tècnic.

Hi ha tres grups de caràcter permanent:

- **El grup Interdepartamental**, de caràcter polític, que actua com a grup motor de la comissió, donant sentit, coherència i eficàcia als plenaries.
- **El grup de seguiment**, de caràcter tècnic, que garanteix la coordinació interna interinstitucional, prepara les sessions plenàries, recull la informació i fa avaluació i seguiment.
- **El grup d'anàlisi dels casos de femicidi**, de caràcter tècnic i interdepartamental que, a partir dels casos que analitza, proposa mesures per a la garantia de drets i la no repetició.

La CNVM recull el treball en xarxa desplegat arreu del territori, en cada una de les vegueries, a través dels circuits territorials d'abordatge de les violències masclistes, que s'expliquen més endavant.

8.1. Funcions de la CNVM

- 1. Vetllar per la correcta implementació** del Protocol marc.
- 2. Mantenir actualitzat el Protocol marc** per una intervenció coordinada contra les violències masclistes. Aquest és l'instrument viu que estableix el model d'abordatge, tant a nivell conceptual com operatiu, en consonància amb la legislació.
- 3. Constituir-se com el model de referència** comú per les intervencions davant les violències masclistes.
- 4. Impulsar, assessorar, fer el seguiment i avaluar** les actuacions de les Administracions en l'abordatge de les violències masclistes.
- 5. Participar activament en el disseny de les propostes i iniciatives** que es duguin a terme per tots els departaments en l'àmbit de les violències masclistes.
- 6. Fomentar la participació, col·laboració i cooperació** entre les distintes administracions públiques, les organitzacions socials, els agents econòmics i socials, els grups de dones i les persones professionals.
- 7. Vetllar pel compliment de les actuacions** acordades en matèria d'abordatge de les violències masclistes.
- 8. Formular propostes i recomanacions d'actuació** als poders públics catalans per avançar en la prevenció i reparació integral de les violències masclistes.
- 9. Informar sobre les normes, les disposicions i les polítiques** que aprovi i executi l'Administració de la Generalitat referides a l'abordatge de les violències masclistes.
- 10. Deliberar** sobre totes les qüestions relacionades amb les violències masclistes que li siguin sotmeses a iniciativa de l'òrgan convocant.
- 11. Donar el vist-i-plau a la proposta de Programa d'intervenció integral contra la violència masclista** elaborada pel departament competent en matèria de polítiques d'igualtat i per a l'erradicació de les violències masclistes, així com al Pla anual que se'n desprengui, amb l'objectiu de proposar-ne la seva aprovació al Govern.
- 12. Acordar els mecanismes de cooperació i coordinació** entre les vocalies de la Comissió amb altres administracions i institucions. Aquests mecanismes, de forma prioritària, han de passar pels espais i grups de treball de la mateixa Comissió.

8.2. Articulació territorial de la CNVM: Circuits d'abordatge de les violències masclistes

La CNVM s'articula territorialment a través dels Circuits territorials d'abordatge de les violències masclistes (CTAVM), els quals organitzen al territori el treball en comú de la Xarxa d'abordatge en situacions de violències masclistes.

La Xarxa d'abordatge en situacions de violències masclistes és el conjunt coordinat de recursos i serveis públics de caràcter gratuït per a l'atenció, l'assistència, la protecció, la recuperació i la reparació de les dones, infants i adolescents que han patit o pateixen **violències masclistes**, en l'àmbit territorial de Catalunya, que estan especificats en la Llei 5/2008 (art. 54).

També han de formar part dels CTAVM les entitats del Consell Nacional de Dones de Catalunya sense ànim de lucre que treballen pels drets de dones, infants i adolescents en el territori.

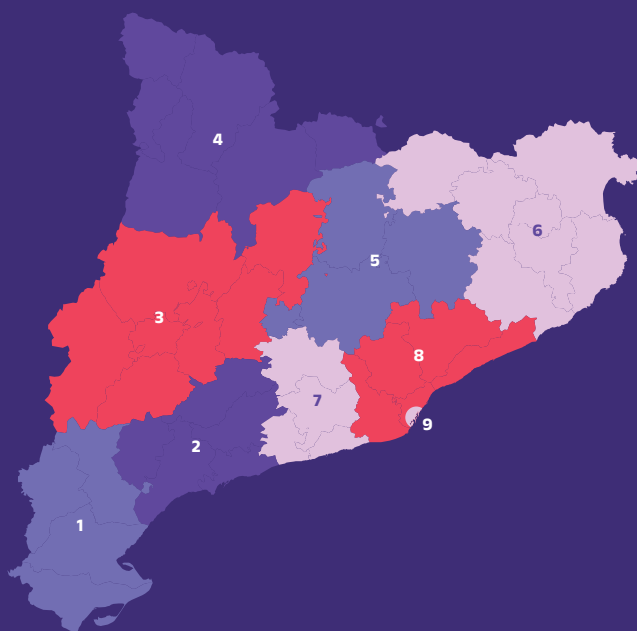
Els CTAVM són responsables de totes les funcions descrites a l'apartat anterior, tot i que pren especial rellevància les que són pròpies de la correcta implementació del Protocol marc en el seu territori, així com de la seva avaluació i actualització.

Per tal de coordinar el treball en xarxa, cada Circuit estarà dotat dels següents òrgans col·legiats: la Mesa Institucional, una Comissió Tècnica, diversos Equips Comarcals, locals o de barri/districte depenent del territori i els equips de proximitat. D'acord amb el que preveu la Llei 5/2008, els Circuits d'Abordatge de les Violències Masclistes han d'abastar totes les formes de **violències masclistes i tots els àmbits** d'aquestes violències. Tots els òrgans, institucions i serveis que formen part dels CTAVM són responsables de l'aplicació del Protocol marc, els seus documents operatius i els protocols locals, comarcals i territorials que se'n derivin. També han de fer ús del Directori de Recursos en xarxa, i contribuir-ne a la seva actualització.

Els Circuits poden tenir un àmbit territorial supracomarcal, comarcal o local, depenent de la dinàmica de cada territori. Pel que fa a la seva organització, i atenent també a les diferències actuals i futures, poden tenir dependència orgànica de la Direcció General per a l'erradicació de les violències masclistes o bé poden no tenir-ne.

Circuits d'Abordatge de les Violències Masclistes:

1. **Circuit Territorial de les Terres de l'Ebre**, que comprèn les Comarques del Baix Ebre, Montsià, Terra Alta i Ribera d'Ebre.
2. **Circuit Territorial del Camp de Tarragona**, que comprèn les Comarques de l'Alt Camp, Baix Camp, Baix Penedès, Conca de Barberà, Priorat i Tarragonès.
3. **Circuit Territorial de les Comarques de Lleida**, que comprèn les Comarques de Garrigues, Noguera, Pla d'Urgell, Segarra, Segrià, Solsonès i Urgell.
4. **Circuit Territorial de l'Alt Pirineu i Aran**, que comprèn les Comarques de l'Alt Pirineu i Aran, Alt Urgell, Alta Ribagorça, Cerdanya, Pallars Jussà, Pallars Sobirà i Aran.
5. **Circuit Territorial de la Catalunya Central**, que comprèn les Comarques de l'Anoia, Bages, Berguedà, Osona i Moianès.
6. **Circuit de la Demarcació de Girona**, que comprèn les Comarques del Gironès, Selva, Pla de l'Estany, Garrotxa, Ripollès, Alt Empordà i Baix Empordà.
7. **Circuit Territorial del Penedès**.
8. **Tots els circuits comarcals o locals** organitzats dins de les comarques de: Baix Llobregat, Vallès Oriental, Vallès Occidental, Maresme i Barcelonès.
9. **Circuit Barcelona** contra la violència masclista

8.2.1. Impuls polític dels Circuits d'abordatge de les violències masclistes

L'impuls polític dels Circuits d'Abordatge de les Violències Masclistes dependents de la DGVM consisteix en establir i consolidar les aliances estratègiques necessàries amb la resta de membres de la Mesa Institucional per tal d'assolir els objectius de treball en xarxa marcats pels òrgans tècnics. Serà assumit per la persona que ocupi la Delegació del Govern en cadascun dels territoris, així com per la Directora territorial del Departament que desenvolupi les polítiques públiques per a l'erradicació de les violències masclistes.

L'impuls tècnic dels Circuits d'Abordatge de les violències Masclistes per a tots els circuits serà donar assessorament i suport tècnic, coordinació i/o suport a la coordinació dels diferents òrgans i gestió del propi funcionament del circuit.

Per assegurar l'equitat territorial, la DGEVM ha d'establir acords amb les institucions que lideren alguns dels Circuits d'Abordatge de les Violències Masclistes i que no depenen orgànicament de la mateixa.

Desplegament territorial del Protocol marc

Els Circuits d'Abordatge de les Violències Masclistes han de comptar amb protocols d'intervenció adaptats al Protocol marc per a una intervenció amb diligència deguda en situacions de violències masclistes.

Segons les característiques i les necessitats del territori, aquests protocols poden ser d'abast territorial, comarcal o local.

Aquests protocols tenen com a objectiu facilitar l'acció coordinada i coherent de tots les i els actors del territori, adaptant les pautes del Protocol marc al context específic. Han de ser els instruments de referència per a totes les persones professionals que intervenen en els Circuits d'Abordatge de les Violències Masclistes.

Per tal d'assolir els objectius establerts i respondre de forma eficaç a les necessitats d'abordatge de les violències masclistes, els protocols territorials, comarcals i locals s'han de revisar i actualitzar periòdicament. També serà necessari comptar i respectar els protocols sectorials d'abordatge de les violències masclistes que s'hagin aprovat.

Els Circuits d'Abordatge de les Violències Masclistes han de comptar amb protocols d'intervenció adaptats al Protocol marc per a una intervenció amb diligència deguda en situacions de violències masclistes.

09

Annexos

ANNEX I.

Convenis, Lleis i recomanacions internacionals

A1

- › Constitució espanyola.
- › Instrument de Ratificació de 16 de desembre de 1983 de la Convenció sobre l'eliminació de totes las formes de discriminació contra la dona, feta en Nueva York el 18 de desembre de 1979.
- › Instrument de Ratificació del Protocol Facultatiu de la Convenció sobre la eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, fet en Nueva York el 6 d'octubre de 1999.
- › Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'ordre de protecció de les víctimes de la violència domèstica. Aquesta Llei va significar una nova fita pel que fa a les mesures adoptades des dels poders públics per erradicar aquest problema tan complex. Comporta la regulació de mesures cautelars especials sense cap precedent en l'ordenament jurídic penal espanyol. Aquestes mesures han de permetre als poders públics detectar conductes antisocials per tal d'erradicar la violència domèstica en totes les seves manifestacions i davant totes les víctimes, directes o indirectes.
- › Llei orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de mesures concretes en matèria de seguretat ciutadana, violència domèstica i integració social dels estrangers, i Llei orgànica 15/2003, de 25 de novembre, de reforma del Codi penal.
- › Resolució JUI/3338/2003 del Departament de Justícia i Interior, de 30 d'octubre, per la qual es dóna publicitat a l'Acord de Govern de la Generalitat de Catalunya de 21 d'octubre de 2003, que estableix els punts de coordinació de les ordres de protecció de les víctimes de violència domèstica (les Oficines d'Atenció a la Victima del Delicte).
- › Reial decret 355/2004, pel qual es crea un registre central per a la protecció de les víctimes de la violència domèstica.
- › Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere. Aquesta Llei és la primera llei integral d'Europa d'aquestes característiques, en la qual s'inclouen aspectes preventius, educatius, socials, assistencials, sanitaris i penals. L'article 32 fa referència explícita a l'articulació de protocols d'actuació que determinin els procediments que han d'assegurar una actuació global i integral de les diferents administracions i serveis implicats.
- › Llei orgànica 6/2006, de 19 de juliol, de reforma de l'Estatut d'autonomia de Catalunya.
- › Llei 12/2007, d'11 d'octubre, de serveis socials. Aquesta nova llei ha de dirigir els serveis socials cap a la universalització i ha d'assegurar els drets socials a tota la població.
- › Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista modificada per la Llei 17/2020, de 22 de desembre.
- › Decret 60/2010, d'11 de maig, de la Comissió Nacional per a una Intervenció Coordinada contra la Violència Masclista. Regula la composició, el funcionament i les competències de la Comissió.
- › Instrument de ratificació del Conveni del Consell d'Europa sobre prevenció i lluita contra la violència contra la dona i la violència domèstica, fet en Istanbul el 11 de maig de 2011.
- › Ley 4/2015, de 27 de abril, del Estatuto de la víctima del delito.
- › Llei 17/2020, del 22 de desembre, de modificació de la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista.
- › Decret 21/2021, de 25 de maig, de creació, denominació i determinació de l'àmbit de competència dels departaments de l'Administració de la Generalitat de Catalunya. S'ha modificat l'àmbit competencial dels diferents departaments de l'Administració de la Generalitat, la denominació d'alguns departaments, i se n'han creat de nous com el Departament d'Igualtat i Feminismes.
- › Decret 249/2021, de 22 de juny, d'estructuració del Departament d'Igualtat i Feminismes. Adequa l'estructura del Departament a l'àmbit de competències atribuït i crea una nova Direcció General per a l'Erradicació de les Violències Masclistes, per tal de desenvolupar les polítiques per l'erradicació de les violències masclistes, de conformitat amb el que estableix l'article 153 de l'Estatut d'autonomia de Catalunya.

Normativa especialment rellevant per a infants i adolescents

- › LLEI 14/2010, del 27 de maig, dels drets i les oportunitats en la infància i l'adolescència.
- › Decret Llei 26/2021, de 30 de novembre, de modificació del llibre segon del Codi civil de Catalunya en relació amb la violència vicària
- › Ley Orgánica 8/2021, de 4 de junio, de protección integral a la infancia y la adolescencia frente a la violencia.
- › Llei 8/2021, de 2 de juny, per la qual es reforma la legislació civil i processal per al suport a les persones amb discapacitat en l'exercici de la seva capacitat jurídica (modificació de l'article 94 del CC).
- › Llei 1/1996, de 15 de gener, de protecció jurídica del menor, de modificació parcial del Codi Civil i de la Llei d'Enjudiciament Civil.
- › Decret 357/2011, de 21 de juny, dels serveis tècnics de punt de trobada.
- › Llei 14/2020, del 25 de novembre, de modificació del llibre segon del Codi Civil de Catalunya, relatiu a la persona i la família (atenció psicològica dels fills i filles menors d'edat).
- › Decret 63/2022, de 5 d'abril, dels drets i deures dels infants i els adolescents en el sistema de protecció, i del procediment i les mesures de protecció a la infància i l'adolescència (reglament que desenvolupa la Llei d'infància 14/2010).
- › Protocol marc d'actuacions contra el maltractament a infants i adolescents a Catalunya, juliol 2017.
- › Convenció de les Nacions Unides sobre els drets dels infants, 1989.

Convenis, Declaracions i Resolucions internacionals

- › Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona (20 de desembre de 1993).
- › Declaració i plataforma d'acció de Beijing (1995)
- › Regles de les Nacions Unides per al tractament de les recluses i mesures no privatives de la llibertat per a les dones delinqüents (Regles de Bangkok)
- › Resolució 1325 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides (2000).
- › Protocol per a prevenir, reprimir i sancionar el tràfic de persones especialment dones i nens, que complementa la Convenció de les Nacions Unides contra la Delinqüència Organitzada Transnacional. (Instrument de ratificació de 21/02/2002 publicat en BOE de 11/12/2003)

- › Conveni del Consell d'Europa de 3 de maig de 2005, per a l'acció contra el tràfic d'éssers humans.
- › Resolució 1820 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides (2008) es va reconèixer la violència sexual com a tàctica de guerra.
- › Resolució 1888 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides (2009).
- › Directiva 2011/36/UE del Parlament Europeu i del Consell, de 5 d'abril de 2011 relativa a la prevenció i lluita contra el tràfic d'éssers humans i a la protecció de les víctimes.
- › Convenció Internacional sobre els Drets de les Persones amb Discapacitat (CDPD).
- › Resolució 2242 del Consell de Seguretat de les Nacions Unides.

Recomanacions internacionals

- › Recomanació General nº1 sobre la dimensió digital de la violència contra la dona GREVIO.
- › Recomanació general num. 35 sobre la violència per raó de gènere contra la dona, per la que s'actualitza la Recomendació General num 19 CEDAW.
- › Recomanació General Nº 19 de la CEDAW: La violència contra la dona (11º període de sessions, 1992).

ANNEX II. Funcions i serveis específics per sector

A2

- › Recursos per a l'abordatge de les violències masculistes
- › Índex de serveis del Directori de recursos per a l'abordatge de les violències masculistes

10

Bibliografia

Antígona (Grup de recerca UAB) (2016). *Marc jurídic internacional, estatal i autonòmic de les violències sexuals (matrimonis forçats, mutilacions genitals femenines, tràfic d'éssers humans amb finalitat d'explotació sexual, assetjament i agressions sexuals)*. Autores: Patsilí Toledo Vázquez, Encarna Bodelón González, Neus Tur Bujosa, M. Jimena Martínez Berruete. Barcelona.

Antígona (Grup de recerca UAB), **Creació Positiva** (2016), *Marc Conceptual sobre les Violències Sexuals Violències sexuals: un marc conceptual, teòric i ètic*. Autores: Patsilí Toledo Vázquez i Montse Pineda Lorenzo. Barcelona.

Antígona (Grup de recerca UAB) (2019). *Ordres de protecció i drets de les dones que han patit violència de gènere: obstacles per a una efectiva protecció*. Barcelona: Institut Català de Les Dones.

Barjola, N.; de la Fuente Vázquez, M.; Rodó-Zárate, M. (coords) (2021). *Violències masclistes en l'etapa juvenil a Catalunya*. Col·lecció Estudis no. 40. Departament de Drets Socials, Generalitat de Catalunya. En línia en: <https://dretssocials.gencat.cat/ca/detalls/Article/estudis40>

Collins, Patricia Hill (2000). *Black feminist thought: knowledge, consciousness and the politics of empowerment*, 2a edició. Londres: Routledge.

Creació Positiva (2016). *L'abordatge de les violències sexuals a Catalunya. Diagnosi sobre el model d'abordatge de les violències sexuals a Catalunya*. Autores: Mª Luisa García Berrocal, Margarita Maragall Vidal, Lucie Foissin Massey, Alina Torres Garcia. Barcelona.

Crenshaw, Kimberlee (1989). "Demarginalizing the intersection of race and sex: A black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics". *The University of Chicago Legal Forum* 1989 (1): 139-167.

Departament de Salut, Generalitat de Catalunya (2021). *Model d'atenció a la salut de les dones que viuen o han viscut situacions de violències masclistes i la dels seus fills i filles*. Coordinat per Saura Agel, Pilar i Mompart Penina Anna. En línia en: https://salutweb.gencat.cat/web/.content/_ambits-actuacio/Linies-dactuacio/Serveis-sanitaris/violencia-masclista/model-atencio-salut-dones-violencia-masclista-_accessible.pdf

Filigrana García, Pastora (2019). «*Vuelven las jornaleras marroquíes de la fresa*». En línia en: <https://www.ctxt.es/es/20190327/Politica/25171/Pastora-Filigrana-recolectoras-fresas-marroquies-abusos-explotacion.htm>

hooks, bell (1984). *Feminist theory. From margin to center*. New York: South End Press.

Lombardo, Emanuela, i Verloo, Mieke (2010). "La 'interseccionalidad' del género con otras desigualdades en la política de la Unión Europea". *Revista Española de Ciencia Política* 23: 11-30.

Platero, Lucas (ed.) (2012). *Intersecciones: cuerpos y sexualidades en la encrucijada*. Barcelona: Edicions Bellaterra.

Rodó-Zárate, Maria (2021). *Interseccionalitat. Desigualtats, llocs i emocions*. Barcelona: Tigre de Paper.

Yuval-Davis, Nira (2011). *The politics of belonging. Intersectional contestations*. Londres: Sage.

Ubieta, José (2009). *El trabajo en red. Usos posibles en educación, Salud Mental i Servicios Sociales*. España, Gedisa.

